

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студентка 4 курсу групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Дашкевич Олександра Михайлівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Марич Максим Григорович _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 11 від 29 травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Дашкевич О.М. Аналіз діяльності банку в сучасних умовах господарювання. Рукопис.

У бакалаврській роботі визначені теоретичні основи функціонування банків в сучасних умовах господарювання. Проведений аналіз діяльності банку на сучасному етапі. Визначені напрями підвищення ефективності діяльності банку в умовах кризових явищ.

Ключові слова: комерційний банк, кредит, рентабельність, кредитний портфель, пасиви, ефективність кредитування.

ANNOTATION

Dashkevich O.M. Analysis of bank activity in modern economic conditions. Manuscript.

The bachelor's thesis defines the theoretical foundations of the functioning of banks in modern economic conditions. An analysis of the bank's activity in modern business conditions was carried out. Areas of increasing the efficiency of the bank's activity in the context of crisis phenomena have been determined.

Keywords: commercial bank, loan, profitability, loan portfolio, liabilities, lending efficiency.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.М. Братушко
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	6
1.1 Економічна сутність банку та його роль в сучасних умовах господарювання	6
1.2 Банківські продукти та їх диверсифікація.....	11
1.3 Функції комерційного банку: їх зв'язок з продуктовим рядом та організаційною структурою.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	26
2.1 Аналіз діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки.....	26
2.2 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки.....	36
РОЗДІЛ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ.....	45
3.1 Шляхи вдосконалення роботи банків з проблемними кредитами.....	45
3.2 Розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності банку в умовах кризових явищ	51
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Банківська система країни є головним елементом сучасної ринкової економіки, тому що вона виконує функції акумуляції та перерозподілу вільних фінансових ресурсів, забезпечення руху коштів між усіма суб'єктами господарювання та підтримки відтворювальних процесів.

За останні десятиліття в банківській справі відбулися значні зміни, модифікувалися майже всі її складові, що було зумовлено науково-технічним прогресом, посиленням концентрації капіталу та посиленням конкуренції на фінансових ринках, глобалізацією світової економіки.

Актуальність нашої теми полягає в тому, що сучасна банківська установа відіграє важливу роль у функціонуванні економіки країни, значною мірою впливаючи на неї шляхом регулювання грошової маси в системі. Таким чином, банківська установа посідає одне з центральних місць у стабілізації процесів, які відбуваються всередині держави. Водночас на діяльність банківської установи можуть впливати зовнішні чи внутрішні чинники, які можуть сприяти виникненню позитивних чи негативних факторів, які відображаються у фінансовій звітності банку, що в кінцевому підсумку впливає на стан та розвиток економіки країни. У кваліфікаційній роботі було враховано вплив на діяльність банківської установи кризових явищ, серед яких «воєнний період» та пандемія коронавірусу.

Проблеми ролі банківських установ як чинника забезпечення незалежності та стабільності держави неодноразово розглядалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. У зарубіжній науковій літературі оцінка стану банківських установ є висвітленою в працях Р. Брейлі, Е. Бригама, С. О. Горіна, А. Гроппеллі, І. В. Ларіонової, С. Майерса, Е. Нікбахта, П. Роуза, Дж. Сінькі, В. Горн та ін. Значний внесок у даний процес зробили наступні вітчизняні вчені: О. В. Грипич, І. Дьяконова, В. В. Коваленко, І. Лютий, О. Юрчук, О. Чуб та ін.

На думку цих науковців, проблемні питання виникають не лише при аналізі сутності та функцій банків, а й при визначенні ролі та значення банківських установ у ринковій економіці. Проте роль і місце комерційних банків у ринковому середовищі в їхніх працях відображено не повністю.

Отже, об'єктивна необхідність наступного поглиблення таких теоретичних досліджень, а також практичних розробок з питань підвищення ролі та значення банківських установ в Україні в умовах переходу до ринкових відносин зумовила вибір об'єкта, теми дослідження та його актуальність.

Метою роботи є теоретичне дослідження ролі та місця комерційних банків у ринковій економіці та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення діяльності комерційних банків в умовах транзитної економіки.

Відповідно до поставленої нами мети визначені головні завдання, які спрямовуються на її вирішення:

- з'ясувати значення комерційних банків та їхню роль в економіці країни;
- розкрити основні економічні функції комерційних банків та їхню сутність в умовах ринкової економіки;
- зробити огляд основних популярних банківських продуктів та визначити необхідність їх диверсифікації в сучасних умовах діяльності;
- провести аналіз фінансових показників АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки;
- розробити варіанти підвищення економічної ефективності АТ «Ощадбанк».
- розглянути проблеми функціонування банку в умовах кризових явищ в економіці;
- запропонувати таку систему заходів, яка допомогла б оптимізувати діяльність комерційних банків з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи.

Об'єктом дослідження є економічні процеси банку в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є показники господарської діяльності АТ

«Ощадбанк».

На основі діалектичного методу пізнання здійснено дослідження та визначення напрямів удосконалення діяльності комерційних банків як специфічних посередників грошово-кредитної сфери. Для вивчення діяльності комерційних банків та їх впливу на перебіг економічних процесів використовувалися статистичні методи, методи прогнозних розрахунків, математичні методи, спостереження та техніко-економічного аналізу.

Інформаційну базу дослідження складають закони України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові документи Національного банку України, банківських установ.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вони можуть бути використані в процесі організації діяльності банківських установ зокрема, функціонування банківської системи загалом та підвищення рівня її конкурентоспроможності як основної складової національної економіки країни.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел та додатків.

У 1 розділі визначені теоретичні основи функціонування комерційних банків в сучасних умовах господарювання.

У 2 розділі здійснений аналіз діяльності комерційних банків та АТ «Ощадбанк» зокрема.

У 3 розділі визначені напрямки підвищення ефективності діяльності банків в умовах кризових явищ.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Економічна сутність банку та його роль в сучасних умовах господарювання

Досліджуючи проблему функціонування сучасних банківських установ, необхідно з'ясувати сутність банків як посередницьких структур, що забезпечують нормальне функціонування господарського механізму країни.

Сьогодні у зарубіжних, а також і вітчизняних економічних дослідженнях немає одного єдиного підходу до вирішення питання щодо визначення сутності банків та їх ролі та місця в економіці загалом та й на фінансовому ринку зокрема. Відсутність чіткого розуміння поняття «банк» зумовлена значною різноманітністю як самих видів банків, так і операцій, які вони здійснюють у процесі надання фінансових послуг суб'єктам господарських відносин. Також вказано на відмінності в законодавчо закріплених переліках операцій, які можуть здійснювати банки в різних країнах, що пов'язано з особливостями історичного розвитку комерційних банків в кожній з них. У нашій країні невизначеність цього чинника зростає у світлі практичної відсутності реального розвитку банківського бізнесу протягом останніх десятиліть. Важливо також відзначити загальносвітову тенденцію глобалізації фінансової сфери, яка супроводжується значним розширенням уже традиційних сфер діяльності комерційних банків, що призводить звичайно до фактичного «розмивання» раніше вже встановлених чітких меж між функціонуванням банківської та небанківської діяльності інститутів фінансового ринку [5, 235].

Оцінюючи різноманітні існуючі підходи до визначення сутності

комерційного банку, можна дійти висновку про необхідність застосування більш загального розуміння банківської діяльності, виходячи з єдиної базової характеристики її змісту, виходячи з необхідності узагальнення окремих специфічних ознак сформувані впорядковану систему поглядів на банки як суб'єктів ринку, що мають значний вплив на економічне життя суспільства.

Узагальнені підходи до сутності банку як економічної категорії представлені в таблиці. 1.1.

Таблиця 1.1

Характеристика узагальнених підходів до сутності банку як економічної категорії [9, 14]

Джерело	Суть банку як економічної категорії
Лексис В.	Банками називаємо всякого роду установи для здійснення банківських операцій, не залежно від того, чи виступають вони у формі приватних підприємств, ... товариств чи у якій-небудь іншій юридичній формі.
Бухвальд Б.	Під банком розуміють підприємство, яке займається грошовими, кредитними і тому подібними операціями.
Роуз П.	Суть банку розглядається як підприємство чи організація, що здійснює певний набір операцій, які на думку авторів аналізу, слід вважати банківськими.
В.С.Стельмах, М.І.Савлук, С.В.Мочерний	Розуміння сутності банківської діяльності є саме визначення конкретного переліку цих операцій.
О. А. Кириченко, Е. И. Кузнецова, В. И. Тарасов	Визначають зміст діяльності банку як підприємства, що виробляє і продає на ринку свій власний продукт або надає послуги.
Енциклопедія банківської справи	Визначає поняття «банк», як особливу грошово-кредитну установу, економічну інституцію, яка діє на фінансовому ринку, акумулює тимчасово вільні грошові кошти і заощадження, надає кредити, здійснює грошові розрахунки, операції з векселями, іноземною валютою, золотом, коштовним камінням, випускає в обіг (емітує) гроші та цінні папери, надає різноманітні послуги фінансово-економічного характеру, виконує інші функції.
М.З. Бор, Е.П. Жарковская	Розуміння загальноекономічного значення комерційних банків як суб'єктів ринку, що визначається їхніми можливостями виконувати передусім роль саме фінансових посередників, тобто залучати тимчасово вільні грошові кошти та спроможністю ефективно використовувати акумульовані ресурси для задоволення фінансових потреб як юридичних, так і фізичних осіб з метою забезпечення безперервності індивідуальних кругооборотів капіталів, підвищення життєвого рівня і отримання додаткових доходів.
О.В. Дзюблук	Банк визначається як інститут ринкової економіки, що виконує три основні операції: приймає депозити, надає кредити та здійснює розрахунки.

На нашу думку, комерційним банком слід вважати не стільки підприємство чи установу, що здійснює певний набір операцій чи здійснює фінансове посередництво на ринку, скільки одну з інституційних основ ринку чи ринковий інститут.

Розгляд комерційних банків як інститутів лише підкреслює їхню суспільно значущу макроекономічну роль, тому що жодне інше підприємство чи то установа чи організація, до якої б галузі чи сектору економіки вони не належали, не має порівняно обмеженого впливу на процес розширеного відтворення. Водночас комерційні банки, організовуючи кредитні відносини і впливаючи тим самим на зміну динаміку маси грошей в обігу, досить ефективно впливають на забезпечення безперервності всього відтворювального процесу. Адже якщо говорити про можливість здійснення в сукупності трьох видів операцій – прийом вкладів, видача кредитів і здійснення розрахунків, – то їх поєднання як іманентної ознаки банківської діяльності, як відомо, надає системі комерційних банків можливість збільшення або зменшення грошової маси в процесі вторинної емісії за рахунок ефекту мультиплікатора [16, 83].

Тому безпосередній вплив на обсяги платіжних засобів в економіці визначає головну роль комерційних банків саме як ринкових, оскільки їм належить провідне місце не тільки в організації кредитних відносин, а й у всьому механізмі ринкових відносин між економічними агентами.

Відсутність єдності поглядів на розглядувану концепцію зумовлена тим, що банк є складним системним утворенням з різними характеристиками, кожна з яких, хоча й відображає окремі його суттєві сторони діяльності, проте не може бути повністю повною.

Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що: «банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати в сукупності такі операції: залучення вкладів; грошових коштів фізичних та юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [1].

Таким чином, можна визначити, що комерційні банки це ринкові інститути, які забезпечують організацію кредитних відносин і безперервність розширеного відтворення і шляхом поєднання кредитних, депозитних та різних розрахункових операцій можуть здійснювати вплив на обсяг платіжних засобів і динаміку пропозиції грошей в економіці. У цьому сенсі комерційні банки – це не просто суб'єкти ринку – один із багатьох, – а різні специфічні ринкові інститути, які здатні активно впливати на всю економіку. Отже, роль і місце банків в умовах розвитку ринкових відносин можна відобразити на рисунку 1.1.

У країнах з розвинутою ринковою економікою сектор домогосподарств виступає, як правило, постачальником капіталу для інших секторів. Сектор господарських підприємств в умовах нормальної економічної ситуації відчуває дефіцит коштів.

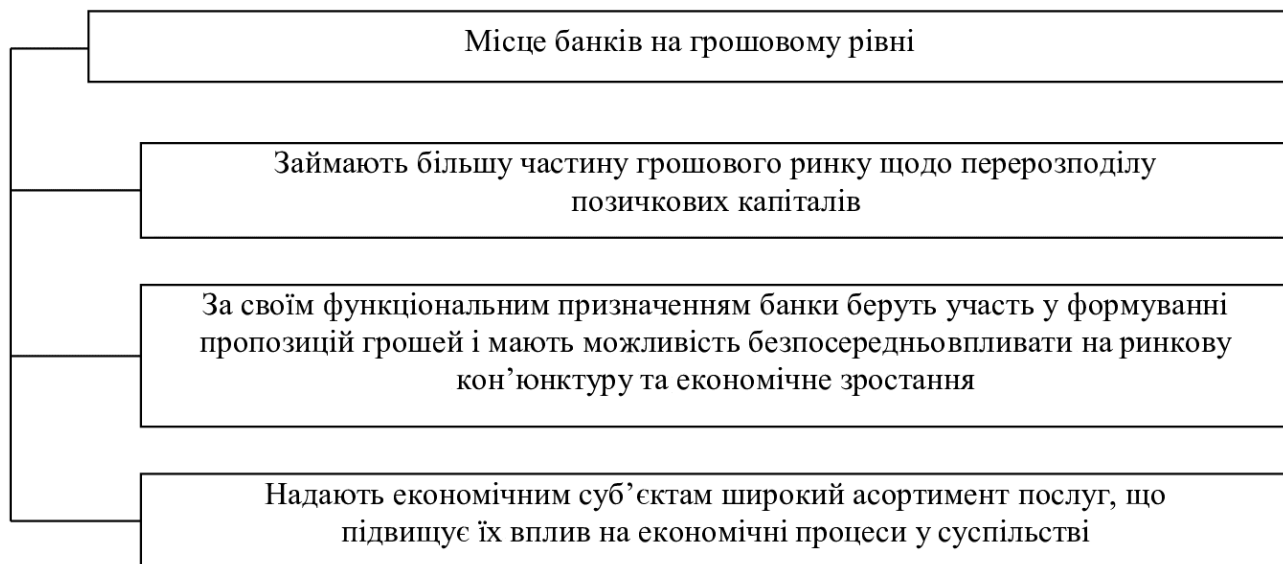

Рис. 1.1 Місце банків у ринковій економіці [11, 22]

Державний сектор зазвичай дефіцитний, тому держава є позичальником на ринку позичкових капіталів. Зовнішній сектор може мати як дефіцит, так само і профіцит коштів залежно від стану поточного рахунку його платіжного балансу країни.

Масштаби діяльності фінансового посередництва в сучасній ринковій економіці є досить значними.

Основні чинники взаємодії банків із суб'єктами ринку під час процесу розширеного відтворення показують такий рівень організації різноманітних

грошових відносин, за якого господарська діяльність кожного конкретного комерційного банку, на відміну від різноманітних підприємств небанківського типу (фінансового чи нефінансового) певної галузі, не можна розглядати як окреме функціонування, пов'язане діловими відносинами лише з чітко визначеним колом контрагентів.

В силу своєї специфіки банки займають особливе місце в економіці і, будучи досить тісно пов'язаними з усіма її сферами за допомогою грошових відносин, мають величезний вплив на життя суспільства в цілому [12, 36].

Підсумовуючи сказане, варто виділити, що вихідним і вирішальним моментом діяльності комерційних банків є подолання суперечності, яка виникає в економічній системі між надлишковими грошовими накопиченнями в окремих її секторах і потребою залучення додаткових грошових ресурсів для інвестицій в інших. Йдеться, зокрема, про заощадження населення на придбання товарів тривалого користування, накопичення амортизаційних відрахувань і прибутку на підприємствах, з одного боку, та потребу в ресурсах для розширення виробничої діяльності – покращення стану їх фондів, придбання нового обладнання, будівництво, з іншого. Зауважимо лише, що в ринковій економіці, як правило, підприємства та держава витрачають більше, ніж заощаджують, а для населення (домогосподарств) ситуація протилежна. Це, однак, не виключає можливості формування зворотної залежності в окремих галузях економіки в той чи інший період.

Комерційний банк у сучасному розумінні – це повністю самостійний суб'єкт господарювання, діяльність якого спрямована саме на задоволення конкретних економічних інтересів, в принципі як і діяльність будь-якого іншого суб'єкта господарювання. На практиці це означає, що господарська діяльність комерційного банку повинна приносити йому прибуток, що є самим головним принципом комерційного розрахунку, на основі якого звичайно працюють всі підприємства в умовах ринкової економіки. У свою чергу, прибуток може бути отриманий банком в результаті реалізації своїх продуктів на ринку, роль якого в даному випадку відіграє певний набір послуг, що пропонуються клієнтам.

1.2 Банківські продукти та їх диверсифікація

Для виявлення сутності банківського продукту, на нашу думку, необхідно зосередити увагу на особливостях саме банківських продуктів порівняно з іншими продуктами матеріальної сфери виробництва.

Серед них:

– банківські продукти не набувають безпосереднього матеріального втілення в класичному розумінні (продукція сільського господарства, промисловості);

– відносини з комерційним банком мають зазвичай довгостроковий характер (надання кредитів, закриття рахунків);

– нерозривність процесу виготовлення банківського продукту, а також його використання;

– операції з грошима в різних формах – готівкою, безготівковими грошима [7, 59].

У зв'язку з тим, що банківські установи є такими ж суб'єктами підприємницької діяльності, концепція їх продуктів, з одного боку, повинна відповідати загально визнаним уявленням про товари та послуги, а з іншого – враховувати особливості банківської діяльності.

Комплексна специфіка банківських продуктів не дала змоги розкрити їх економічну природу, дати їх науково достовірну класифікацію, зокрема розмежувати поняття банківської операції, а також поняття банківської послуги, які дуже часто ототожнюються.

За своїм економічним змістом і місцем у фінансовому механізмі банку банківські послуги істотно відрізняються від банківських операцій. Основні критерії розмежування цих понять наведено в таблиці 1.2.

У зарубіжній літературі існує розширений підхід до трактування поняття банківських послуг, коли під даним поняттям розуміють будь-який вид банківської діяльності.

Таблиця 1.2

Основні відмінності банківських операцій від банківських послуг [31, 84]

Критерій	Характеристика операцій	Характеристика послуг
1. Формування та використання ресурсів	Активні операції пов'язані з використанням ресурсів банку, пасивні операції – з формуванням	Послуги безпосередньо не пов'язані з формуванням та використанням ресурсів
2. Збільшення вимог та зобов'язань банку	Активні операції, як правило, збільшують вимоги, а пасивні – зобов'язання банку щодо третіх осіб	Послуги, як правило, не збільшують ні вимоги, ні зобов'язання банку
3. Ризик втрати активів банку	При проведенні операцій банк несе ризик втрати активів та неотримання запланованих доходів від проведення цієї операції. Активним операціям притаманний кредитний, процентний, валютний, портфельний, правовий, операційний ризик	Ризик не притаманний. Найбільш небезпечний операційний ризик (помилки при наданні послуг)
4. Використання основних засобів	Рівень використання основних засобів, як правило, незначний. Переважно – це комп'ютери та засоби зв'язку	Значна кількість послуг передбачає використання спеціальних, часто дорогих, основних засобів (інкасація – броньовані автомобілі, зберігання цінностей – сейфи та система охорони)
5. Формування резервів	Операції потребують формування резервів	Не передбачають формування резервів
6. Вивчення контрагента і зовнішнього середовища	Активні операції обов'язково передбачають вивчення контрагентата/або ринку	Не має принципового значення
7. Відношення до ВВП	Доходи від операцій відносять до проміжного споживання і лише частково включають у ВВП	Доходи від послуг відносять до кінцевого споживання і включають у ВВП
8. Ступінь самостійності	Операція є самостійним банківським продуктом. Її проведення не зумовлює обов'язкового надання банківських послуг	Є група послуг, пов'язана з проведенням банківських операцій

Банківська діяльність як самостійне поняття, що характеризує діяльність банку, втрачається в широкому спектрі послуг, що охоплює всі аспекти діяльності банку як фінансового посередника.

На нашу думку, розкривати сутність комерційного банку лише через його зв'язок із діяльністю на макрорівні, абстрагуючись від окремих послуг, які надає конкретний банк для конкретного клієнта, є неправильним. Кожен комерційний банк намагається задовольняти запити своїх конкретних клієнтів у конкретних

послугах і тільки так він виконує свої макроекономічні функції. З точки зору макрорівня, банківська система країни забезпечує свою економіку повним набором всіх банківських послуг, чого не може зробити кожен окремий комерційний банк. Проте для конкретних своїх споживачів важливі не тільки загальні, а також і конкретні послуги конкретного банку [23, 226].

Розкриваючи сутність комерційного банку, будемо мати на увазі, що, з одного боку, це частина всієї банківської системи, яка повинна забезпечувати економіку країни необхідними сумами грошових коштів, здійснює їх рух і перерозподіл між окремими суб'єктами економіки, є складовою частиною банківської системи, а з іншого боку, виступає як сам суб'єкт господарювання, має свою продукцію і споживачів цієї продукції.

«Банк – комерційне підприємство. Філософія банку – це філософія виробництва продукції з метою її реалізації, філософія розвитку комерційних мотивів своєї діяльності. Банк, який обслуговує економіку і населення, – це комерційне підприємство. Комерція в банківській сфері ґрунтується на певних принципах. Основним з них є принцип прибуткового господарювання, досягнення максимально можливого прибутку» [20, 21].

Звичайно, не можна порівнювати банк і його послуги з промисловим підприємством, але певна схожість у технологіях є. Тут і далі ми ототожнюємо поняття «продукт» і «послуга» банку, виходячи з того, що незалежно від вжитого терміну мова йде саме про споживчу вартість як результат загальної суспільно необхідної діяльності комерційного банку, що задовольняє потреби конкретних своїх суб'єктів економіки країни, виробництва та в кінцевому результаті реалізації кінцевої продукції. Полягає в системності підприємств різноманітних сфер матеріального та нематеріального виробництва, наявності в них окремих структурних підрозділів, які мають власну продукцію, певну собівартість і ціну, власні доходи і витрати. При цьому, незважаючи на відносну самостійність у виробництві та реалізації конкретного продукту, ці підрозділи не стають окремими самостійними підприємствами, а вони функціонують у рамках їх об'єднуючої структури [37, 30].

Сучасний комерційний банк є типовим виробником послуг у нематеріальній сфері виробництва, який задовольняє всі потреби розширеного відтворення, коли забезпечує конкретні фірми, що в ньому беруть участь, коштами та можливістю здійснювати розрахунки. Водночас комерційний банк сприяє розвитку матеріального і нематеріального виробництва, зростанню економіки в цілому.

Але останнім часом запити своїх клієнтів комерційного банку, а як наслідок і його діяльність, стосуються не лише сфери реального виробництва. Дедалі частіше діяльність банку, орієнтована на довірче обслуговування клієнтів, відокремлюється від реального виробництва і спрямовується суто у сферу обігу, представлену насамперед фондовим і валютним ринками [38, 50].

Традиційно продуктові лінійки різноманітних комерційних банків для клієнтів складаються зазвичай з продуктів, які класифіковані за формою надання та отримання фінансування: кредит (одноразова позика), кредитна лінія з лімітом видачі (невідновлювана), кредитна лінія з лімітом боргу (револьверний), овердрафт.

З розвитком конкуренції та диверсифікацією фінансових послуг банків почали з'являтися спеціалізовані продукти «на купівлю нерухомості», «на купівлю автотранспорту» та інші, що дозволяло позичальникам користуватися деякими преференціями (застава майна без будь-якого додаткового забезпечення, пільгові відсоткові ставки тощо).

Банківський бізнес у період реформування економіки та розвитку використовує диверсифікацію як один з інструментів забезпечення конкурентних своїх переваг. В умовах фінансової кризи диверсифікацію можна вважати інструментом забезпечення певного рівня фінансової стабільності, а також інструментом боротьби за наявні обмежені ресурси, за нові ринки та лідируючі позиції у загальній світовій економіці. Процес диверсифікації відображає саме різноманітні трансформації, які відбуваються в банківській системі та діяльності самих комерційних банків, які пов'язані зі зміною інституційної структури, поширенням діяльності іноземних банків на

національному ринку країн, зміною структури активів та пасивів, розповсюдженням іноземних банків на національному ринку, розширення асортименту банківських продуктів і послуг тощо, метою яких є зниження ризиків. Тому дослідження диверсифікації є актуальним з теоретичної та практичної точки зору [13, 257].

На сьогоднішній день сформовано теоретико-методологічну базу, яка створює передумови для комплексного аналізу диверсифікації банківської діяльності. Тракткування поняття «диверсифікація» досить широке. Наприклад, у довіднику з фінансово-економічних термінів зазначено: «Диверсифікація – стратегічна орієнтація на різноманітність і різнобічний розвиток діяльності; одночасний розвиток багатьох не пов'язаних між собою видів діяльності; збільшення кількості видів і назв продуктів і послуг; розподіл ресурсів між різними видами діяльності, активів з метою зниження ризиків; проникнення компанії в інші галузі».

Організаційно-функціональні зміни в банках відбуваються під впливом двох основних внутрішніх процесів: універсалізації диверсифікації та дезінтеграції спеціалізації банківської діяльності. У результаті універсалізації диверсифікації формується модель спеціалізованого банку універсального типу, який поєднує поточну та комерційну банківську діяльність з інвестиційно-банківським бізнесом [18, 159].

Спеціалізація базується на «розпаді» банківських функцій і поглибленні під впливом таких факторів: оформлення боргових зобов'язань у формі цінних паперів (сек'юритизація); дерегуляція фінансово-кредитної сфери; індустріалізація банківського сектора.

Банк спеціалізується на таких основних напрямках своєї діяльності: роздрібний банкінг, а саме універсальні фінансові послуги; управління активами своїх приватних клієнтів; інвестиційний бізнес, а також корпоративний банківський бізнес. Банківська спеціалізація залежить від того, в якому з цих напрямків банк демонструє конкурентну перевагу. У зв'язку з цим банк обирає одну або поєднує декілька стратегій управління: поглиблення спеціалізації;

співробітництво з частковим або повним відокремленням непрофільних напрямів діяльності банку; передача в управління або «добровільне» поглинання, що надає якісно нові можливості за рахунок відмови від некомерційної діяльності, нових фінансових та управлінських технологій, інвестицій, а також новий статус [25, 44].

Найбільш диверсифікованою бізнес-моделлю у світі є фінансова корпорація Citigroup (США), яка побудована на принципі клієнтської диверсифікації, за яким здійснюється диверсифікація другого порядку – продуктової лінії. Citigroup постійно розширює свою присутність на міжнародному ринку, диверсифікуючи джерела зростання бізнесу.

Позиція банківської установи на фінансовому ринку, разом з іншими чинниками, визначається якістю та диверсифікацією його клієнтської бази, а також наявністю, розгалуженістю і також географічною диверсифікацією мережі його відділень.

Основні напрями диверсифікації банківської діяльності зображено на рис. 1.2.

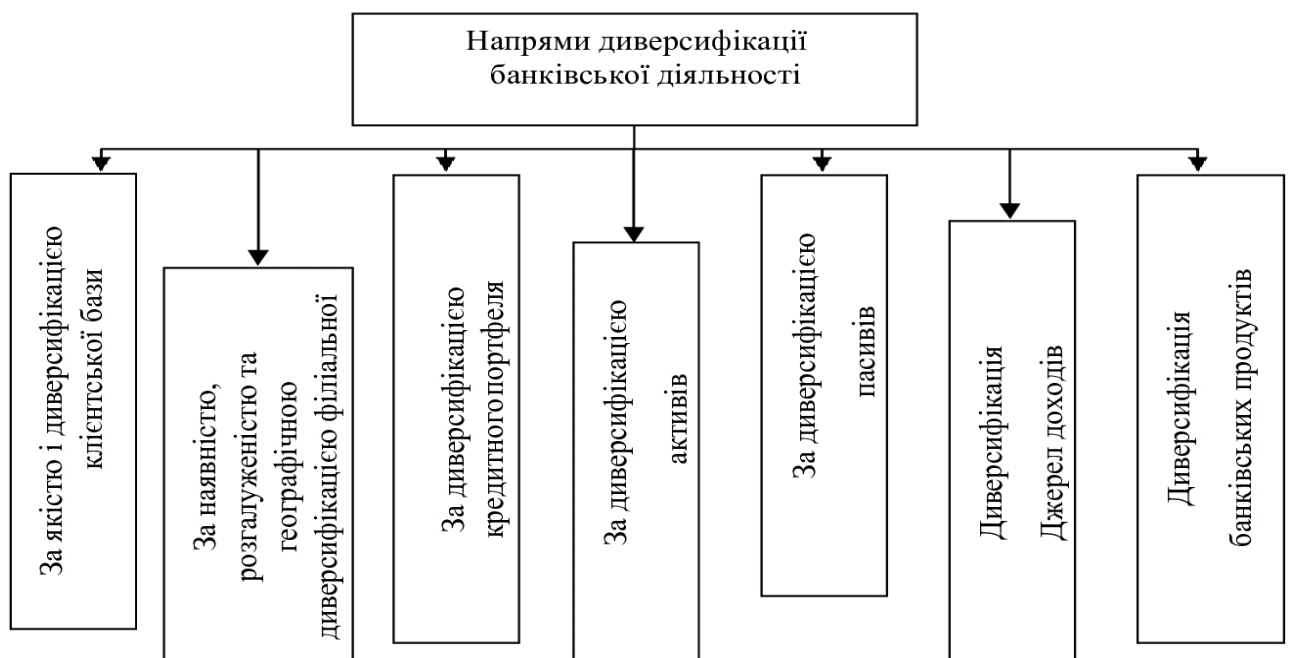

Рис. 1.2 Основні напрями диверсифікації банківської діяльності [29, 90]

Фінансова стійкість комерційного банку залежить саме від ефективності системи управління, яка забезпечує підтримку необхідного рівня фінансових

показників, до яких належать капіталізація та управління капіталом, ліквідність, якість та диверсифікація активів, а також пасивів. Рівень ліквідності банку безпосередньо залежить від організації самого процесу управління активами і пасивами, що визначає якість і ступінь диверсифікації прибуткових активів і ресурсної бази. Стан прибуткових активів значною мірою залежить від кредитно-інвестиційної політики банку та є показником якості управління кредитним ризиком.

Диверсифікація банківської діяльності – це комплекс заходів, які здійснюються у двох напрямках: розширення асортименту банківських продуктів та послуг, вихід на нові ринки діяльності, а також робота з новими групами клієнтів через нові технології; проникнення в інші види бізнесу поза банківським [21, 431].

Новими ланками та точками росту банківського бізнесу є: кредитування бізнесу, а саме малого та середнього; роздрібний бізнес у сфері іпотечного та автокредитування; некредитні послуги – платіжні послуги, дистанційні послуги, синдикуване кредитування, торгове фінансування, приватний банкінг, агентський продаж послуг інших фінансових компаній (страхових, керуючих компаній тощо), угоди на ф'ючерсних ринках тощо. Не всі із зазначених сегментів на даний момент є одними з пріоритетних у банках, але вони, безумовно, мають потенціал для зростання.

Більшість банківських продуктів на ринку вже давно, принципово нових продуктів на сьогодні немає. У докризовий період банки активно пропонували інноваційні продукти для національних ринків з метою завоювання лідерських позицій та конкурентних переваг. Їх життєвий цикл продовжувався завдяки модифікації та розвитку технологій масового продажу. Сьогодні банківський бізнес знаходиться на етапі переосмислення існуючих уже продуктів та їх ефективності. Тому, варто диверсифікацію банківських продуктів розглядати як процес, який пов'язаний із розширенням різноманітності банківських продуктів та широкою диференціацією їх якісних характеристик. Відповідно, структуровані продукти можна вважати новими продуктами. Наприклад,

індексований депозит, або інвестиційний депозит (або гібридний, з можливістю отримання річних процентів за депозитом та зверху додаткового доходу від вкладень у інструменти фінансового ринку – акції та облігації), банківські метали, депозитна картка, інноваційний лізинг [32, 195].

Перехресні продажі, комбінований продукт, комісійні продажі – все це активно використовується у співпраці на рівні бренду. Взаємодія у вигляді спільної стратегії з використанням каналів зв'язку для освоєння ринкової ніші для досягнення високої ефективності та прибутку називається ко-брендингом.

Ко-брендинг можна вважати драйвером зростання ринку банківських послуг, основною метою якого є отримання прибутку через розширення клієнтської бази банку та збільшення активності продажу та використання банківських продуктів. Завдяки ко-брендингу набули розвитку автокредитування, іпотечне кредитування, лізинг, споживче кредитування, карткові продукти, факторинг і форфейтинг, мобільний банкінг тощо. Перетин клієнтських баз учасників ко-брендингу дозволяє здійснювати її сегментацію на продуктовому рівні, що підвищує ефективність взаємної співпраці за рахунок тонкого налаштування товарної пропозиції з урахуванням уподобань і можливостей клієнта. Крім того, це відкриває можливість інновацій у своїх власних продуктових пропозиціях для різних сегментів ринку фінпослуг [32, 196].

Найбільш показовим є ко-брендинг комерційних банків, а також страхових компаній, які використовують його як інструмент для підвищення ефективності діяльності. Мотивацією участі банків у страхуванні є отримання додаткових комісійних доходів в умовах скорочення кредитних портфелів та падіння процентних ставок, утримання постійних клієнтів, збільшення кредитних ресурсів через залучення резервів різноманітних страхових компаній, використання таких активів, як клієнтська база чи торгові точки, диверсифікація діяльності та розширення асортименту за допомогою новітніх інформаційних технологій. Залежно від рівня інтеграції форма банківської технології продажів може бути: кооперація (спільні продукти та бази даних), агентська угода

(незалежні продукти), або фінансовий супермаркет (об'єднані бізнес-процеси).

Традиційно ІТ більш розвинені в банках, ніж в інших сегментах ринку, але вони також більш закриті та не орієнтовані на зміни. Однак диверсифікація організаційної структури, процеси ко-брендингу вимагають відкритої роботи на рівні ІТ-платформ та ІТ-стратегій для того, щоб знизити ризики та підвищити ефективність.

Рушійними силами розвитку ІТ є обчислювальні засоби, а останнім часом також засоби зв'язку. Диверсифікація банківського бізнесу обумовлена зростанням попиту. Банки змушені диверсифікувати свої продукти та послуги, щоб повністю задовольнити потреби клієнтів. Прикладом тому є роздрібний банківський бізнес, який орієнтований на масового клієнта та потребує модернізації ІТ-платформи, зниження витрат та оптимізації бізнес-процесів. Тобто, банки повинні пропонувати клієнтам зрозумілі, зручні, надійні та швидкі інструменти [14, 33].

Інтернет-банкінг, безперечно, є таким інструментом. Його подальше поширення зумовлене не лише перевагами та зручністю для клієнтів, а й необхідністю скоротити витрати, оптимізувати процеси, перерозподілити певне навантаження з офісів, колл-центрів на віддалений канал обслуговування. Інтернет-банкінг має нереалізований потенціал програм спільного брендингу у співпраці з іншими фінансовими та нефінансовими організаціями. Наразі відбуваються лише перші спроби страхових розрахунків та продажу страхових продуктів через Інтернет-банкінг.

Останньою інновацією в карткових технологіях є саме безконтактні електронні платежі через технологію PayPass від MasterCard. Його впровадження та поширення на національних ринках потребує банківських інноваторів як емітентів та еквайрів, а також часу та інвестицій [19, 20].

Іншою технологією є NFC (Near Field Communication), це технологія бездротового високочастотного зв'язку малого радіусу дії, яка забезпечує обмін даними між смарт-картками, мобільними телефонами, системами контролю доступу, платіжними терміналами тощо. Провідні іноземні банки вже почали

тестувати цю технологію.

Дослідження MasterCard мобільних і безконтактних платежів у європейських країнах підтвердило, що використання нових платіжних технологій зростає.

Вихід на ринок планшетних комп'ютерів поставив завдання щодо можливості передачі на них деяких функцій корпоративної системи, враховуючи постійне збільшення кількості онлайн-операцій та швидкості роботи внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів. Планшетні комп'ютери в контурі корпоративної системи як інтерфейси можуть бути безпосередньо налаштовані для взаємодії між співробітниками та контрагентами в диверсифікованій структур [35, 416]

В даний час формування, розвиток і підтримка відносин з клієнтами реалізуються через CRM-системи (Customer Relationship Management), які дозволяють гнучко інтегрувати їх дані в один єдиний інформаційний простір.

Наступний крок – об'єднати всі клієнтоорієнтовані інновації не лише в єдиний інформаційний простір, а в єдиний бізнес-процес на базі систем нового покоління, до яких належать системи BPM (Business process management) і системи бізнес-аналітики QlikView.

1.3 Функції комерційного банку: їх зв'язок з продуктовим рядом та організаційною структурою

Розгляд банківських установ як інституційної основи організації всіх кредитних відносин може активно ґрунтуватися на аналізі виконуваних функцій. Загалом, якщо абстрагуватися від різних другорядних видів діяльності банків, які не є її основними важливими ознаками, а тому і не можуть бути віднесені до банківських функцій, а являють собою тільки окремі банківські операції, то можна виокремити такі три основні функції банківських установ, які найчастіше відзначаються як зарубіжними, так і вітчизняними авторами в представленій

економічній літературі. По-перше, це є посередництво в кредитуванні, тобто мобілізація всіх можливих тимчасово вільних фінансових ресурсів та надання їх у користування на умовах поверненості та платності.

Окремим варіантом цієї функції є поділ її на дві самостійні: щодо накопичення тимчасово вільних коштів та надання їх у кредит. По-друге, це є посередництво у здійсненні різноманітних розрахунків у господарстві через перерахування коштів на рахунки суб'єктів ринку, відкриті в установах банків. І, нарешті, по-третє, це видача кредитних коштів, яка визначається можливістю створення додаткових коштів у безготівковому платіжному обігу в результаті мультиплікативного розширення банківських вкладів на основі кредитно-розрахункових операцій.

Виходячи з зробленого визначення, функції банку варто поділяти на макроекономічні та мікроекономічні (Рис.1.3).

Рис. 1.3 Основні характеристики функцій кредиту [19, 20]

Макроекономічні функції комерційного банку загальновідомі і визначаються макроекономічними завданнями всієї банківської системи, складовою якої є кожен окремий комерційний банк. Завдяки наявності великої кількості ресурсів різної терміновості банк має можливість змінювати умови та

розміри руху ресурсів з однієї галузі економіки в іншу. Таким чином реалізується перша макроекономічна функція – перерозподіл грошей в економіці.

Перерозподіл – поняття досить широке. Вкладнику байдуже, як банк розпорядиться його коштами. Йому важливо отримати вкладену суму з відсотками в кінці обумовленого терміну.

Комерційний банк, зі свого боку, приймає рішення про надання комерційного кредиту, купівлю цінних паперів, розміщення грошей на міжбанківському ринку або купівлю валюти в очікуванні підвищення курсу.

Отже, функція перерозподілу грошових потоків визначає основні два види послуг: послуги для вкладників – різні види внесків за умовами та послуги для позичальників – різні види кредитів, у тому числі наданих шляхом придбання цінних паперів [27, 78].

Формулювання «перерозподіл коштів» фактично включає всі види діяльності, які здійснює комерційний банк, крім забезпечення розрахунків у господарстві. Цей вид банківської послуги дійсно настільки специфічний по відношенню до діяльності всіх інших суб'єктів економіки, що його слід виділити в окрему макроекономічну функцію. Поняття організації системи розселення досить багатогранне. Це і касове обслуговування, і безготівкові розрахунки, і також здійснення валютних переказів (яке, як правило, передує купівлі валюти).

Маючи на своєму балансі рахунки двох категорій клієнтів (вкладників і позичальників), банк може організовувати розрахунки як усередині кожної окремої з цих категорій клієнтів, так і між ними всіма шляхом проведення записів на цих рахунках. При цьому різноманітність форм оплати постійно розширюється залежно від вимог своїх клієнтів. Ці операції визначають головну частку комісійних доходів комерційного банку. Крім основних комісійних доходів, існують також і додаткові, пов'язані з виконанням додаткових послуг для клієнтів, перелік яких з кожним роком збільшується [24, 4].

Комерційний банк, в принципі, як і будь-яке підприємство, яке здійснює свою діяльність на комерційних засадах, виконує також і мікроекономічні функції, які полягають у створенні умов для свого власного розвитку та

вдосконалення існуючого бізнесу, задоволенні запитів своїх акціонерів щодо отримання дивідендів, а також створенні умов для нормального життя своїх співробітників.

Виконання мікроекономічної функції здійснюється за допомогою специфічної комерційної діяльності на фондовому, валютному та ресурсному ринках.

Комерційний банк може виступати на валютних і фондових біржах як самостійний суб'єкт, укладати угоди й отримувати прибуток на різниці курсів валют і цінних паперів, на різні похідні банківські продукти, на спекулятивні операції. Діяльність і продукти комерційного банку на фондовому ринку пов'язані з тим, що в сьогоденні ринкових умовах фіктивний капітал набуває своєї самостійної динаміки, яка уже не залежить від реального капіталу [36, 180].

Природа зростання або зниження ринкової вартості цінних паперів остаточно не визначена, але ці коливання дозволяють банку пропонувати конкретні продукти, які значно підвищують ефективність використання коштів. Одним із продуктів банку на фондовому ринку є опціон.

Природа виникнення різноманітних продуктів суто в сфері обігу ще недостатньо з'ясована, але очевидно, що, здійснюючи різноманітні спекулятивні операції на фондовому та валютному ринках від свого імені або від імені клієнтів, банк виступає як конкретне комерційне підприємство, спрямоване на реалізацію конкретних послуг і отримання прибутку.

Іншим напрямком діяльності сучасного комерційного банку, в якому він отримує дохід, не витрачаючи ні власних, ні позикових ресурсів, є гарантійна діяльність.

Усе це дозволяє стверджувати, що обслуговуючи процес розширеного відтворення, забезпечуючи конкретні підприємства, які беруть у ньому участь, коштами та можливістю здійснення розрахунків, банк сприяє розвитку економіки, виконуючи тим самим макроекономічну функцію.

Здійснюючи різні спекулятивні операції від свого імені чи від імені клієнтів, банк виступає як комерційне підприємство, спрямоване на отримання

прибутку та виконує свою мікроекономічну функцію.

Говорячи про цілісність банку, слід зазначити, що всередині банку є підрозділи, які орієнтовані на реалізацію окремих послуг і які працюють окремо один від одного. Однак через це вони не стають самостійними банками і можуть функціонувати лише в рамках єдиного цілісного організму, яким є комерційний банк [22, 5].

Для повноцінного виконання функцій банку важливо визначити набір функціональних підрозділів і встановити для них окремі напрями роботи, статті доходів і витрат, пов'язані з їх діяльністю, склад і функції підрозділів головного офісу, порядок здійснення віднесення своїх витрат на собівартість банківських продуктів.

Завданням функціональних підрозділів є впровадження конкретних банківських продуктів для різних груп клієнтів. Метою роботи підрозділів штабу є створення оптимальних умов для діяльності функціональних підрозділів.

Організаційну структуру комерційного банку слід будувати за принципом: продукт → продавець товару. Загальний зв'язок функцій, сутності, послуг комерційного банку з його особливостями в побудові організаційної структури можна представити у вигляді схеми (Рис. 1.4).

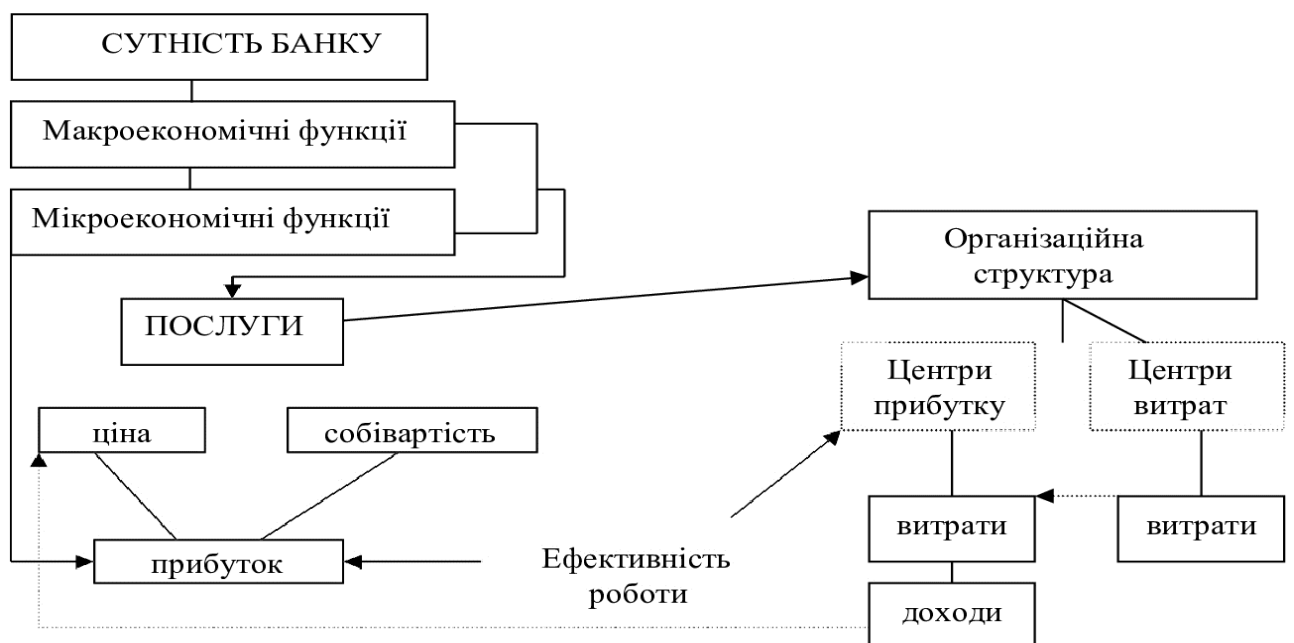

Рис. 1.4 Зв'язок сутності, функцій та послуг банку з його організаційною структурою [22, 4]

Діяльність сучасного банку настільки багатогранна і різноманітна, що виділення з цього розмаїття окремих суттєвих моментів і включення їх в одне визначення не суперечитиме іншим суттєвим аспектам діяльності, зазначеним в іншому трактуванні.

Водночас, на нашу думку, незважаючи на багатогранність діяльності банку, розкриття його сутності не повинно обмежуватися акцентуванням лише на одному аспекті його роботи. Це перше. Має бути комплексний підхід, який базується не на переліку основних напрямів роботи банківської установи, а навпаки саме, на розкритті того, які послуги надає даний банк, виходячи зі своїх основних макро- та мікроекономічних функцій [33, 29].

У свою чергу всі функції повинні розкривати суть. Одночасно на сучасному етапі всі традиційні макроекономічні функції комерційного банку, пов'язані з перерозподілом грошових коштів в економіці та організацією платіжного обороту, мають бути доповнені мікроекономічною функцією, в основі якої лежить діяльність комерційного банку, який відірваний від реального виробництва і спрямований на реалізацію продукції суто фінансової сфери.

По-друге, комерційний банк слід розглядати як підприємство, що діє на комерційних засадах, як систему відносно відокремлених структурних підрозділів, які реалізують конкретні банківські послуги, і між якими існує як внутрішня єдність, так і внутрішня конкуренція.

При цьому реалізація мікроекономічної функції полягає у створенні умов для власного розвитку та вдосконалення бізнесу, створенні умов для нормальної життєдіяльності працівників, задоволенні запитів акціонерів щодо отримання дивідендів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

2.1 Аналіз діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки

Фінансовий стан банківської системи впливає на функціонування економіки країни загалом через поєднання в собі функцій фінансового посередника, інвестиційної установи. Політична та економічна криза, які охопили Україну через повномасштабну війну, яка ведеться на нашій території уже третій рік, вплинули негативно на стан показників банківської системи країни.

Проте, насамперед, потрібно розглянути як змінювалася кількість банківських установ, що функціонували за 2021-2023 роки в Україні, їхні активи та пасиви, доходи та витрати, а також показники рентабельності.

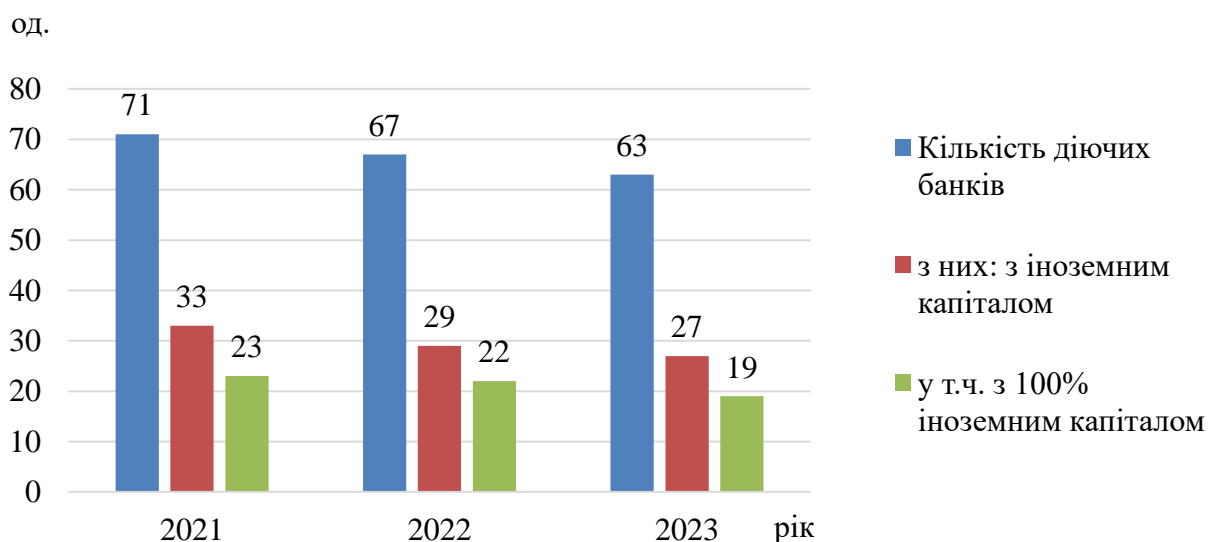

Рис. 2.1 Динаміка кількості діючих банків України за 2021-2023 роки [40]

Так, аналізуючи кількість банківських установ за 2021-2023 роки ми

можемо відмітити, що за підсумками 2022 року вони скоротилися на 4 одиниці і склали 67 банків, а за 2023 рік ще зменшилися на 4 і склали на кінець року 63 банківські установи.

Щодо банківських установ з іноземним капіталом, то їхня кількість так само скорочувалась за 2021-2023 роки, а саме: у 2022 році на 4 одиниці і у 2023 році ще на 2 одиниці і на кінець 2023 року їхня кількість складала 27 банків порівняно із 33 у 2021 році.

Банки із 100% іноземним капіталом у 2022 році скоротилися на 1 установу і становили 22 банки, а у 2023 році скоротилися ще на 3 установи і склали на кінець року 19 банківських установ.

Також доцільно буде проаналізувати кількість діючих структурних підрозділів банків України за 2021-2023 роки (Рис. 2.2).

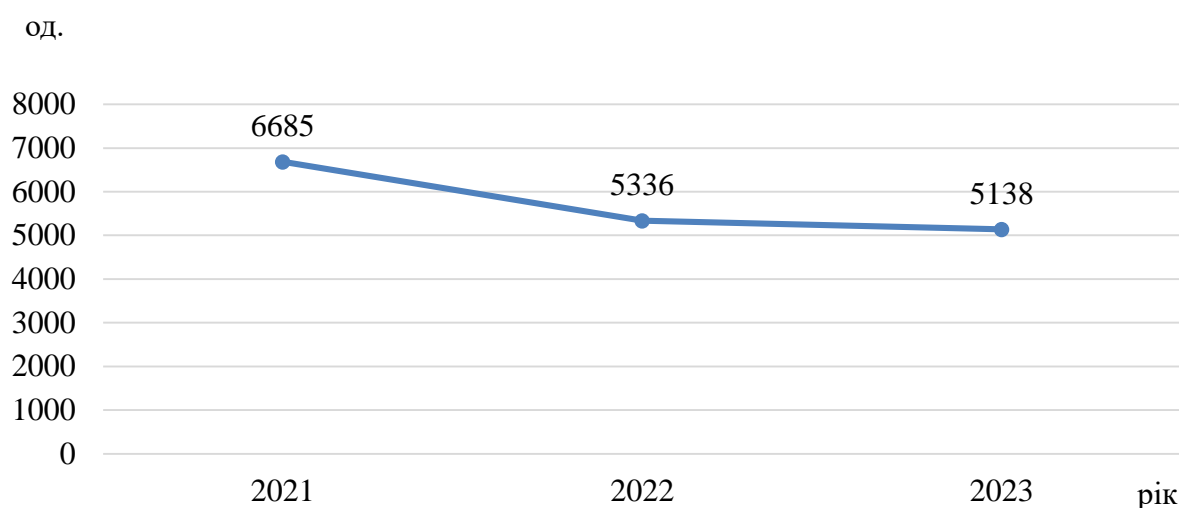

Рис. 2.2 Динаміка кількості діючих структурних підрозділів банків України за 2021-2023 роки, од. [40]

Аналізуючи рисунок 2.2 ми бачимо, що структурні підрозділи комерційних банків, як і самі комерційні банки за 2021-2023 роки скорочувались.

Так, протягом 2022 року закрилося 1349 структурних підрозділів і з 6685 одиниць у 2021 році їх залишилося на кінець 2022 року 5336 одиниць. За підсумками 2023 року кількість структурних підрозділів скоротилася ще на 198 одиниць і на кінець 2023 року їхня кількість склала 5138 одиниць. Загалом за

період 2021-2023 років структурні підрозділи зменшилися на 1547 одиниць.

При аналізі діяльності банківської системи України варто також здійснити аналіз активів та пасивів за 2021-2023 роки.

Таблиця 2.1

Аналіз активів та пасивів банківської системи України
за 2021-2023 роки [40]

млн. грн.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Активи	2053232	2351678	2942806	298446	591128
Активи в іноземній валюті	583133	731006	830554	147873	99548
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2358324	2716794	3308621	358470	591827
з них: нерезиденти	234983	416904	534751	181921	117847
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	678862	819633	922778	140771	103145
Готівкові кошти	75375	74760	79758	-615	4998
Банківські метали	384	156	120	-228	-36
Кошти в Національному банку України	34973	82485	213489	47512	131004
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	172868	315085	347749	142217	32664
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	60096	51010	57439	-9086	6429
Кредити надані клієнтам	1065347	1036213	1024852	-29134	-11361
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	308349	369936	370600	61587	664
Пасиви	2 053232	2351678	2942806	298446	591128
Капітал	255514	215840	296797	-39674	80957
з нього: статутний капітал	481535	407021	404751	-74514	-2270
Зобов'язання банків	1797718	2135838	2646009	338120	510171
Зобов'язання банків в іноземній валюті	613334	799056	867509	185722	68453
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	24948	6457	6763	-18491	306
Кошти суб'єктів господарювання	758434	889526	1260155	131092	370629
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	726898	933240	1084281	206342	151041
Кошти небанківських фінансових установ	41410	53188	61741	11778	8553

Аналізуючи активи банківської системи України за 2021-2023 роки можна відмітити, що загальна їхня сума зросла на 298446 млн. грн. у 2022 році і склала 2351678 млн. грн. (2021 рік – 2053232 млн. грн.), і на 591128 млн. грн. у 2023 році і на кінець року дорівнювала 2942806 млн. грн.

Таке зростання відбулося за рахунок наступних складових банківських активів. Активи в іноземній валюті зросли на 147873 млн. грн. за підсумками 2022 року і на 99548 млн. грн. за підсумками 2023 року і на кінець 2023 року становили 830554 млн. грн. (2021 рік – 583133 млн. грн.).

Загальні активи зросли на 358470 млн. грн. у 2022 році і становили на кінець періоду 2716794 млн. грн. (2021 рік – 2358324 млн. грн.), а протягом 2023 року їхня загальна сума зросла ще на 591827 млн. грн. і станом на кінець 2023 року склали 3308621 млн. грн.

Щодо готівкових коштів, то їхня сума за результатами 2022 року скоротилася на 615 млн. грн., проте вже у 2023 році вони також виростили на 4998 млн. грн. і склали на кінець 2023 року 79758 млн. грн. (2021 рік – 75375 млн. грн.). Банківські метали скоротилися з 384 млн. грн. у 2021 році до рівня у 120 млн. грн. на кінець 2023 року.

Загальна сума коштів в НБУ зросла на 47512 млн. грн. у 2022 році і на 131004 млн. грн. у 2023 році і склала на кінець досліджуваного періоду 213489 млн. грн. (2021 рік – 34973 млн. грн.). Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках також виростили з 172868 млн. грн. до 347749 млн. грн. за період 2021-2023 років.

Щодо строкових вкладів в інших банках, то вони скорочувалися протягом 2022 року на 9086 млн. грн. і склали на кінець року 51010 млн. грн. (2021 рік – 60096 млн. грн.), а за підсумками 2023 року їхня сума виростила на 6429 млн. грн. і дорівнювала 574139 млн. грн.

Кредити надані клієнтам скорочувалися протягом трьох досліджуваних років, а саме: за 2022 рік – на 29134 млн. грн. і склали 1036213 млн. грн. (2021 рік – 1065347 млн. грн.); за 2023 рік – на 11361 млн. грн. і склали 1024852 млн. грн.

Якщо аналізувати пасиви банківської системи України за 2021-2023 роки, то їхня загальна сума відповідно так само зростала за досліджуваний нами період.

Капітал банківських установ за 2022 рік скоротився на 39674 млн. грн. і виріс на 80957 млн. грн. за підсумками 2023 року та становив 296797 млн. грн. (2021 рік – 255514 млн. грн.).

Зобов'язання банків зростали за підсумками 2022 року на 338120 млн. грн. і за підсумками 2023 року на 510171 млн. грн. та склали на кінець періоду 2646009 млн. грн. порівняно із 1797718 млн. грн. у 2021 році.

Зобов'язання банків в іноземній валюті так само зростали за період 2021-2023 років: у 2022 році – на 185722 млн. грн., у 2023 році – на 68453 млн. грн.

Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків скоротилися за результатами 2022 року на 18491 млн. грн. і склали 6457 млн. грн. (2021 рік – 24948 млн. грн.) та вирости за результатами 2023 року на 306 млн. грн. і склали 6763 млн. грн.

Загальна сума коштів суб'єктів господарювання зросла як у 2022 році так і в 2023 році. Так, за підсумками 2022 року сума виростила на 131092 млн. грн., а за підсумками 2023 року – ще на 370629 млн. грн.

Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами) зросли з 726898 млн. грн. у 2021 році до 1084281 млн. грн. у 2023 році. А кошти небанківських фінансових установ виростили на 11778 млн. грн. за результати 2022 року та ще на 8553 млн. грн. за результатами 2023 року і склали на кінець досліджуваного періоду 61741 млн. грн. (2021 рік – 41410 млн. грн.).

Наступним кроком при аналізі діяльності банківської системи України буде аналіз результатів діяльності (доходи, витрати та прибуток (збиток)) за 2021-2023 роки.

Аналізуючи доходи, витрати та результати діяльності комерційних банків України за аналізовані 2020-2022 роки (таблиця 2.2) можна відмітити, що враховуючи всі виклики, з якими стикнулася наша держава та економіка, а це і пандемія коронавірусу і війна, яку наша країна уже 3й рік має на нашій території

з країною-терористом, Україна тримається, так як і тримається наша економіка і звичайно наш банківський сектор.

Таблиця 2.2

Аналіз результатів діяльності банківської системи України
за 2021-2023 роки [40]

млн. грн.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Доходи	273863	357549	446253	83686	88704
процентні доходи	168746	217053	304502	48307	87449
комісійні доходи	93162	85622	97088	-7540	11466
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	-77	43482	30263	43559	-13219
інші операційні доходи	7488	8126	9900	638	1774
інші доходи	3175	2413	2444	-762	31
повернення списаних активів	1370	853	2056	-517	1203
Витрати	196488	335628	359708	139140	24080
процентні витрати	51097	65358	103049	14261	37691
комісійні витрати	35186	35449	46945	263	11496
інші операційні витрати	18244	17875	18107	-369	232
загальні адміністративні витрати	78293	82434	92201	4141	9767
інші витрати	3855	5951	8543	2096	2592
відрахування в резерви	3448	121204	17411	117756	-103793
Чистий прибуток (збиток)	77376	21921	86545	-55455	64624

Аналізуючи загальну суму отриманих доходів за аналізовані 2021-2023 роки, можна побачити, що ми отримали позитивний результат, а саме: у 2022 році загальна сума отриманих доходів виросла на 83686 млн. грн. і на кінець 2022 року склали 357549 млн. грн. А за підсумками 2023 року сума доходів склала 446253 млн. грн., що на 88704 млн. грн. більше порівняно із минулим 2022 роком.

В основному загальна сума доходів зросла за рахунок наступних складових: процентних доходів (у 2022 році зросли на 48307 млн. грн., у 2023 році – зросли на 87449 млн. грн.); комісійних доходів (у 2022 році – навпаки скоротилися на 7540 млн. грн., а у 2023 році виросли на 11466 млн. грн.); результату від переоцінки та від операцій купівлі-продажу (у 2022 році зросли

на 43559 млн. грн., а у 2023 році скоротилися на 13219 млн. грн.).

Також, по окремих складових доходу відбулися незначні зміни, а саме: інші операційні доходи зросли з 7488 млн. грн. у 2021 році до 9900 млн. грн. у 2023 році; інші доходи зменшилися з 3175 млн. грн. у 2021 році до 2444 млн. грн. у 2023 році і повернення списаних активів виросло з 1370 млн. грн. у 2021 році до 2056 млн. грн. у 2023 році.

Якщо аналізувати загальну суму понесених витрат, то за аналізований період 2021-2023 років вони зросли з 196488 млн. грн. у 2021 році до 359708 млн. грн. у 2023 році (у 2022 році витрати зросли на 139140 млн. грн., а у 2023 році – на 24080 млн. грн.).

Якщо розглядати складові витрат, то: процентні витрати зросли у 2022 році на 14261 млн. грн. (і склали 65358 млн. грн.), а у 2023 році вони виросли на 37691 млн. грн. і дорівнювали на кінець року 103049 млн. грн. Комісійні витрати виросли у 2022 році на 263 млн. грн. відповідно і на кінець 2022 року дорівнювали 35449 млн. грн.

Інші операційні витрати скоротилися на 369 млн. грн. за результатами 2022 року і виросли на 232 млн. грн. за результатами 2023 року і склали на кінець року 18107 млн. грн. (2021 рік – 18244 млн. грн.). Загальні адміністративні витрати збільшилися на 4141 млн. грн. і на 9767 млн. грн. у 2022 та 2023 роках відповідно, а інші витрати виросли на 2096 млн. грн. та 2592 млн. грн. також у 2022 та 2023 роках відповідно.

Розглянемо за допомогою рис. 2.3, який же отримала фінансовий результат банківська система України за 2021-2023 роки.

Аналізуючи результат діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки, можемо відмітити, що незважаючи на всі виклики, які постали перед нашою країною, економікою та зокрема банківською системою, ми вистояли і банківська система змогла вийти на позитивний фінансовий результат за всі аналізовані нами 3 роки.

Так, за підсумками 2021 року банками було отримано 77376 млн. грн. чистого прибутку. За підсумками 2022 року, банки також отримали чистий

прибуток, проте він скоротився на 55455 млн. грн. і склав 21921 млн. грн. А вже у 2023 році банки покращили свій результат і змогли наростити чистий прибуток порівняно із 2021 та 2022 роками.

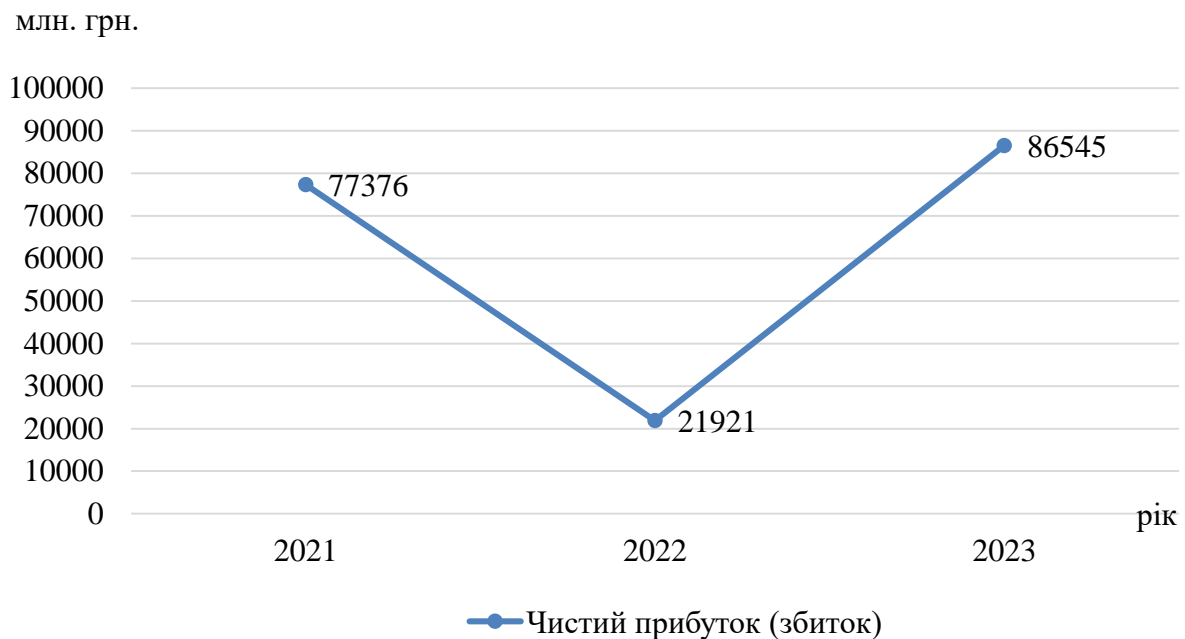

Рис. 2.3 Динаміка чистого прибутку (збитку) банківської системи України за 2021-2023 роки, млн. грн. [40]

Так, за результатами 2023 року банківська система отримала 86545 млн. грн. чистого прибутку, що на 64624 млн. грн. більше порівняно із 2022 роком і на 9169 млн. грн. більше порівняно із 2021 роком.

Ну і звичайно, ми розуміємо, через які труднощі довелося пройти і далі проходить наша держава, економіка країни та банківська система, і тому, те, що банківська система отримує прибутки за підсумками 2022 та 2023 років є вже дуже і дуже позитивним моментом, значить економіка працює в надважких умовах, а населення довіряє своїй країні та комерційним банками.

В таблиці 2.3 проведемо аналіз показників рентабельності банківської системи за 2021-2023 роки.

Розрахувавши показники рентабельності, а саме рентабельність активів та рентабельність капіталу, банківської системи України за період 2021-2023 років ми бачимо, що у 2022 році по ROA та ROE відбулося зменшення, а за підсумками

2023 року навпаки – зростання.

Таблиця 2.3

Аналіз показників рентабельності банківської системи України
за 2021-2023 роки [40]

%

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Рентабельність активів	4,09	1,04	3,38	-3,05	2,34
Рентабельність капіталу	35,08	9,68	31,61	-25,4	21,93

Так, показник рентабельності активів у 2021 році склав 4,09%, а у 2022 році він скоротився на 3,05% і ми отримали на кінець 2022 року 1,04%. За підсумками 2023 року показник рентабельності активів виріс до рівня у 3,38% (+2,34%).

Щодо показника рентабельності капіталу, то він у 2021 році складав 35,08%. Проте вже за підсумками 2022 року він скоротився на 25,4% і на кінець 2022 року рентабельність капіталу дорівнювала 9,68%. За підсумками 2023 року показник рентабельності капіталу виріс до рівня у 31,61% (+21,93%).

Проаналізуємо також чи дотримувалася банківська система України встановлених економічних нормативів за 2021-2023 роки (табл. 2.4).

Аналізуючи дотримання комерційними банками економічних нормативів можна дійти висновку, що протягом 2021-2023 років всі економічні нормативи були дотримані і знаходились в межах своїх допустимих значень.

Розмір регулятивного капіталу у 2022 році скоротився на 651,2 млн. грн., а у 2023 році виріс на 47249,5 млн. грн. і дорівнював 258340,6 млн. грн. на кінець року.

Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) у 2022 році виріс на 1,67% і на 1,39% у 2023 році. Станом на 1.12.2023 року Н2 дорівнював 21,07% (2022 рік – 19,68%).

У 2022 році норматив достатності основного капіталу (Н3) виріс до рівня

у 13,12% з 11,99% у 2021 році. Протягом 2023 року він зменшувався і склав на 01.12 – 12,24%, тобто скоротився на 0,88% в порівнянні з 2022 роком.

Таблиця 2.4

Аналіз дотримання економічних нормативів по банківській системі України за 2021-2023 роки (станом на 01.01) [40]

Показник		2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
					2022/2021	2023/2022
Н1	Регулятивний капітал	211742,3	211091,1	258340,6	-651,20	47249,50
Н2	Норматив достатності регулятивного капіталу	18,01	19,68	21,07	1,67	1,39
Н3	Норматив достатності основного капіталу	11,99	13,12	12,24	1,13	-0,88
Н6	Норматив короткострокової ліквідності	89,13	-	-	-	-
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	18,60	17,80	15,53	-0,80	-2,27
Н8	Норматив великих кредитних ризиків	72,35	86,33	63,13	13,98	-23,20
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	3,71	2,81	1,08	-0,90	-1,73
Н11	Норматив інвестування в ЦП окремо за кожною установою	0,0005	0,0000	0,0000	0,00	0,00
Н12	Норматив загальної суми інвестування	0,17	0,02	0,01	-0,15	-0,01

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) становив у 2021 році 89,13%. У 2022 році розрахунок комерційними банками нормативу Н6 було скасовано відповідно до постанови Правління НБУ від 23.03.2022 №59.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) скоротився з 18,60% у 2021 році до 15,53% у 2023 році.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) виріс на 13,98% у 2022 році порівняно з 2021 роком років і склав на 01.12.2022 року 86,33% порівняно із 72,35% у 2021 році. У 2023 році він скоротився на 23,20% до рівня у 63,13%.

Норматив Н9 скоротився з 3,71% у 2021 році до рівня у 1,08% у 2023 році.

Норматив Н11 протягом 2021-2023 років показував дуже мале значення, а саме: 2021 рік – 0,0005%, 2022 рік – 0,0000%, 2023 рік – 0,0000%. По нормативу Н12 відбулося скорочення з 0,17% у 2021 році до 0,01% у 2023 році (-0,16%).

Здійснивши аналіз діяльності банківської системи України за 2021-2023 роки, можна зробити висновок, що з усіма викликами, які постали перед нашою країною, а це і пандемія коронавірусу і початок війни в лютому 2022 р., наша банківська система зазнала дуже значних потрясінь та викликів, але разом з цим комерційні банки продовжують працювати, виконувати всі свої зобов'язання та отримувати прибутки.

Ну і звичайно ми розуміємо, що ще протягом багатьох років нашій країні, економіці та банківській системі треба дуже важко працювати, щоб побороти всі негативні наслідки теперішньої війни і вивести нашу економіку на довоєнний рівень. Тому, все, що залишається нам сьогодні це максимально переналаштувати роботу під умови воєнного стану і вірити в наш банківський сектор, нашим комерційним банками і підтримувати розвиток економіки всіма можливими способами.

2.2 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки

АТ «Ощадбанк» є одним із банків, що має державний статус та державну гарантію повної схоронності ввірених банку коштів громадян Законом України «Про банки і банківську діяльність». Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» створено згідно з Указом Президента України (20 травня 1999 р.) та постановою Кабінету Міністрів України (21 травня 1999 р.) шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного банку України в акціонерне товариство «Державний ощадний банк України».

Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» зареєстровано НБУ 26 травня 1999 року. Назва банку – Публічне акціонерне

товариство «Державний ощадний банк України», зареєстровано 7 червня 2011 року. Стратегія банку спрямована на розвиток клієнтської бази, розширення присутності на ринку банківських продуктів.

Для початку, проаналізуємо, як змінювалася кількість структурних підрозділів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки (рис. 2.4).

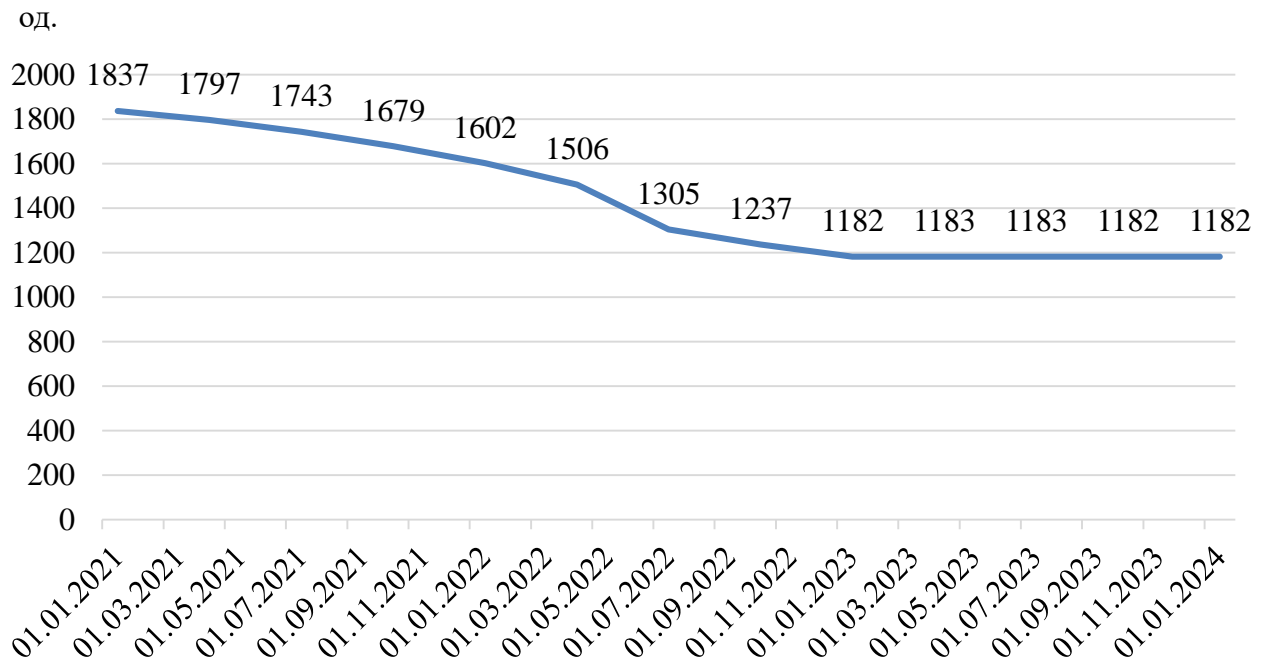

Рис. 2.4 Динаміка кількості структурних підрозділів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки, од. [40]

Станом, на 01.01.2021 року всього по Україні налічувалося 1837 структурних підрозділів банківської установи. Проте, протягом наступних трьох років ми можемо спостерігати скорочення філій і вже станом на 01.01.2024 року їх налічувалося 1182 установи (-655 од.).

Аналіз діяльності банківської установи варто розпочати з аналізу активів та пасивів за 2021-2023 роки.

Загальна сума пасивів за 2021-2023 роки виросла на 79790100 тис. грн., у 2022 році на 34302636 тис. грн., а у 2023 році – на 45487464 тис. грн. і склала на кінець року 314761534 тис. грн.

Зобов'язання в свою чергу зросли з 213083897 тис. грн. у 2021 році до 278539704 тис. грн. у 2023 році, а саме на 65455807 тис. грн. Власний капітал за

останній рік зріс на 14040299 тис. грн. і склав 36221830 тис. грн. (2021 рік – 21887537 тис. грн.), а за 2021-2023 роки збільшився з 21887537 тис. грн. на 14334293 тис. грн.

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки активів та пасивів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки [39]

тис. грн.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/ 2021	2023/ 2022
Грошові кошти та рахунки у НБУ	19001319	28376712	62486948	9375393	34110236
Кредити, надані клієнтам	74754086	83215595	83035062	8461509	-180533
Інвестиції	128686039	143398851	153453965	14712812	10055114
Інвестиційна нерухомість	633099	626789	626789	-6310	0
Основні засоби та нематеріальні активи	8996624	8627820	10694763	-368804	2066943
Передплата з податку на прибуток	417175	470943	182394	53768	-288549
Інші активи	2482412	4557360	1134803	2074948	-3422557
Всього активів	234971434	269274070	314761534	34302636	45487464
Зобов'язання	213083897	247092539	278539704	34008642	31447165
Власний капітал	21887537	22181531	36221830	293994	14040299
Всього пасиви	234971434	269274070	314761534	34302636	45487464

Загальна сума активів виросла з 234971434 тис. грн. у 2021 році до 314761534 тис. грн. у 2023 році: за 2022 рік загальна сума зросла на 34302636 тис. грн., а за 2023 рік – ще на 45487464 тис. грн.

За 2021-2023 роки по статтям інвестиційна нерухомість, передплата з податку на прибуток та іншим активам відбулося скорочення, а по решті – зростання. Статті активів, за якими відбулося абсолютне збільшення, яке в кінцевому результаті вплинуло на загальну величину активів це: кредити, надані клієнтам зросли за 2021-2023 роки на 8280976 тис. грн., грошові кошти та рахунки в НБУ збільшилися за 3 роки на 43485629 тис. грн.; інвестиції зросли на 24767926 тис. грн. та основні засоби та нематеріальні активи виросли на 1698139

тис. грн. за 2021-2023 роки.

Для оцінки рівня фінансової стійкості необхідно проаналізувати значення показників рентабельності та прибутковості АТ «Ощадбанк». Банківський прибуток формується в результаті кредитних, розрахункових, грошових операцій та іншої діяльності банків. Вона є джерелом виплати дивідендів акціонерам, формування банківських фондів, основою підвищення рівня добробуту працівників банку.

Тому, оцінюючи прибутковість банківської установи, почнемо з аналізу чистого прибутку або збитку, якщо він був за досліджувані нами 2021-2023 роки.

Таблиця 2.5

Аналіз чистого прибутку (збитку) АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки [39]

тис. грн.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Чистий процентний дохід/ (витрати)	13363196	14984119	13798194	1620923	-1185925
Чистий процентний дохід/ (витрати) після (формування)/ розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами	11524410	3944663	15197783	-7579747	11253120
Чистий непроцентний дохід	1124039	11294913	9910550	10170874	-1384363
Операційні доходи	12648449	15239576	25108333	2591127	9868757
Чистий прибуток/ (збиток) за період	1054217	638342	14487667	-415875	13849325

Аналізуючи основні складові чистого прибутку (збитку) можна зробити висновок, що аналізований нами комерційний банк працює протягом 2021-2023 років ефективно, так як отримує протягом всіх 3х років чистий прибуток, що є досить важливою частиною діяльності, не є збитковим, а отже наше населення довіряє даній банківській установі.

Так, чистий процентний дохід за 2021-2022 роки зріс на 1620923 тис. грн. і дорівнював на кінець 2022 року 14984119 тис. грн., а за 2023 рік скоротився на 1185925 тис. грн. і склав 13798194 тис. грн.

Чистий непроцентний дохід також показав нам позитивну динаміку за

2021-2022 роки і його приріст склав 10170874 тис. грн., а за підсумками 2023 року він скоротився на 1384363 тис. грн. і дорівнював на кінець року 9910550 тис. грн.

Щодо операційних доходів то вони з 12648449 тис. грн. у 2021 році зросли до рівня у 25108333 тис. грн. у 2023 році.

Протягом 2023 року банківська установа змогла збільшити у рази свій чистий прибуток і він на кінець 2023 року склав 14487667 тис. грн., тобто зріс на 13849325 тис. грн. У 2022 році АТ «Ощадбанк» також отримав позитивний фінансовий результат, проте він дещо скоротився порівняно з аналогічним періодом 2021 року, а саме на 415875 тис. грн. і дорівнював 638342 тис. грн.

І за результатами 2021 року банківська установа отримала 1054217 тис. грн. чистого прибутку.

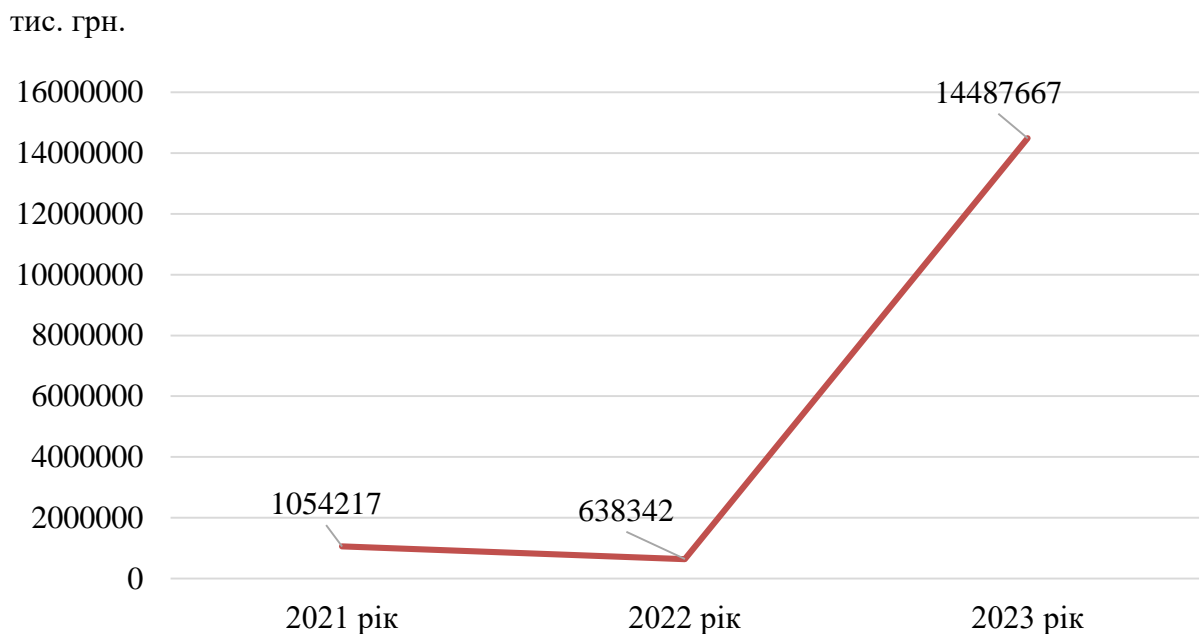

Рис. 2.5 Динаміка чистого прибутку (збитку) АТ «Державний ощадний банк України» за 2021-2023 роки, тис. грн. [39]

Аналіз прибутковості є одним із основних напрямів економічної роботи і важливий як для самих банків та їх клієнтів, так і для банківської системи в цілому. Тому одним із основних аспектів аналізу діяльності банку є оцінка прибутковості банку через показники ефективності його діяльності.

Аналізуючи показники діяльності банку, можна побачити, що так само, як цей банк отримав позитивний фінансовий результат у вигляді чистого прибутку за 2021-2023 роки, показники рентабельності відповідно мали позитивне значення.

Так, прибутковість акціонерного капіталу за 2021-2023 роки зростає з 2,12% до 29,14%. За останній 2023 рік даний показник зріс на 27,86% (2022 рік – 1,28%).

Прибутковість балансового капіталу також за підсумками 2021-2023 років зростає з 4,82% у 2021 році до 39,99% у 2023 році. За 2022 рік показник зменшився на 1,94% (2022 рік – 2,88%).

Таблиця 2.6

Аналіз показників ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки

%

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Прибутковість акціонерного капіталу	2,12	1,28	29,14	-0,84	27,86
Прибутковість балансового капіталу	4,82	2,88	39,99	-1,94	37,11
Прибутковість активів	0,45	0,24	4,6	-0,21	4,36
Чиста процентна маржа	5,69	5,56	4,83	-0,13	-0,73

Прибутковість активів зменшилася за результатами 2022 року на 0,21% (2021 рік – 0,45%). За підсумками 2023 року прибутковість активів виросла на 4,36% до рівня у 4,6%. А чиста процентна маржа з 5,69% у 2021 році скоротилася до рівня у 4,83% у 2023 році.

На практиці загалом вважається, якщо рівень показника прибутковості активів комерційного банку перевищує 1%, тоді банківська установа є рентабельною. Проте звичайно, чим вищим є рівень даного показника, тим звичайно банк працює ефективніше.

Покажемо графічно рівень прибутковості АТ «Ощадбанк» на рис. 2.6.

Аналіз ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» показує скорочення тільки

одного показника, а саме чистої процентної маржі.

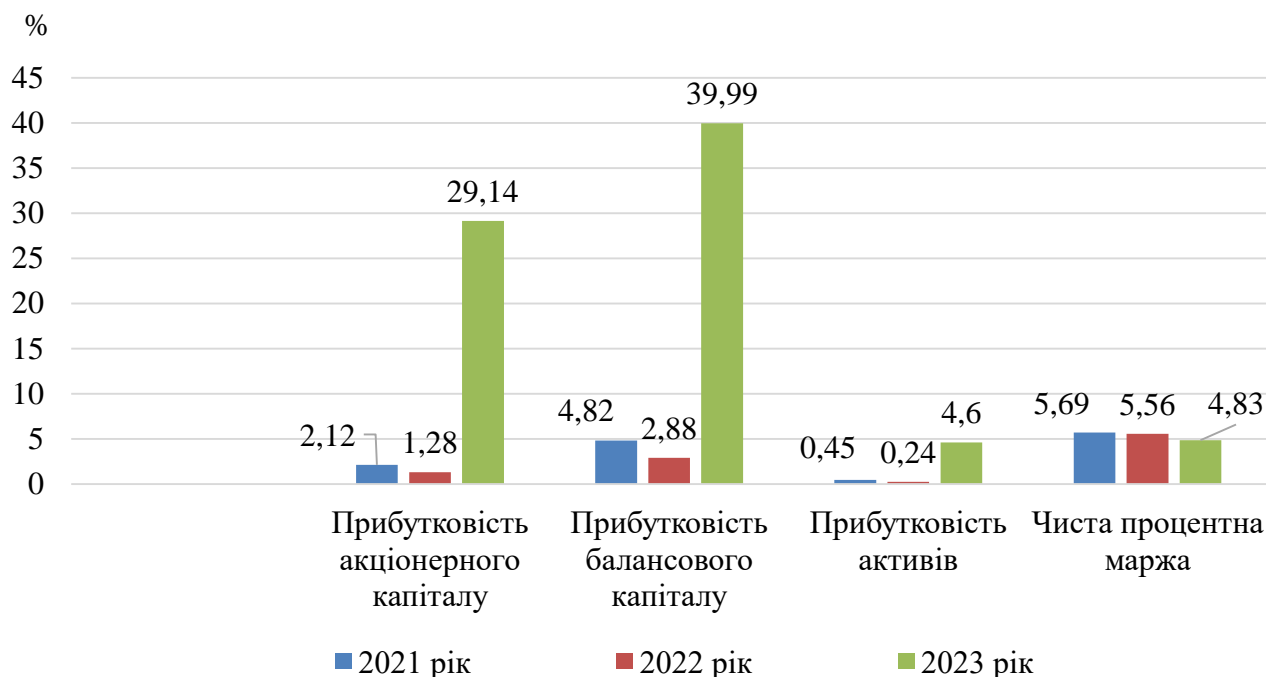

Рис. 2.6 Динаміка рівня прибутковості АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки

По решти показниках відбулося значне зростання. Проаналізуємо фактичні значення економічних нормативів АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки, які вимагає розраховувати і контролює Національний банк України (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка економічних нормативів АТ «Ощадбанк»
за 2021-2023 роки (станом на 01.01) [40]

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/ 2021	2023/ 2022
Регулятивний капітал (Н1)	18017403	19427446	27646437	1410043	8218991
Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2)	15,48	14,48	16,57	-1	2,09
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	11,83	10,52	8,30	-1,31	-2,22
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	69,96	-	-	-	-
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	27,46	9,79	7,44	-17,67	-2,35
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	102,37	80,07	54,91	-22,3	-25,16

Продовж. табл. 2.7

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	0,36	0,26	0,08	-0,1	-0,18
Норматив інвестування в ЦП окремо за кожною установою (Н11)	0,05	0,00	0,00	-0,05	0
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	0,14	0,01	0,01	-0,13	0
Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції, Л13-1	134,2071	214,8190	185,3198	80,6119	-29,4992
Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції, Л13-2	2,5192	0,0334	0,0757	-2,4858	0,0423

Проаналізувавши значення економічних нормативів АТ «Ощадбанк» станом на 01.01.2022-2024 років, ми можемо зробити висновок, протягом всього аналізованого нами періоду майже всі показники економічних нормативів (за винятком нормативу Н7 станом на 01.01.2022 року) знаходилися в межах допустимих норм, що підтверджує високу якість портфеля даного банку.

Ще одним з важливих етапів аналізу діяльності банківської установи є розрахунок основних показників фінансової стійкості. Аналіз показників, що характеризують фінансову стійкість банку, наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк»

за 2021-2023 роки

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
				2022/2021	2023/2022
Коефіцієнт надійності, %	10,27	8,98	13,0	-1,29	4,02
Коефіцієнт фінансового важеля	9,74	11,14	7,69	1,4	-3,45
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	4,73	5,42	6,33	0,69	0,91
Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного	2,27	2,24	1,37	-0,03	-0,87
Коефіцієнт концентрації власного капіталу, %	9,31	8,24	12,0	-1,07	3,76

Можемо відмітити, що протягом досліджуваних нами 2021-2023 років розраховані нами дані демонструють стабільне, незначне коливання значень

показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк», що є свідченням стабільної та надійної роботи комерційного банку.

Так, за 2021-2023 роки коефіцієнт надійності зріс і становив на кінець 2023 року 13,0% порівняно із 10,27% у 2021 році, а коефіцієнт фінансового важеля скоротився і склав на кінець 2023 року 7,69 п.п. (2021 рік – 9,74 п.п.).

Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу зріс за 2021-2023 роки на 1,6 п.п. і дорівнював на кінець 2023 року 6,33 п.п. (2021 рік – 4,73 п.п.).

Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного капіталу майже не змінювався протягом аналізованих 2021-2022 років і склав на кінець 2022 року 2,24 п.п. в порівнянні з 2,27 п.п. у 2021 році. А за підсумками 2023 року даний коефіцієнт скоротився на 0,87 п.п. до рівня у 1,37 п.п.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу збільшився на 3,76% за останній рік і скоротився на 1,07% за 2021-2022 роки та склав на кінець досліджуваного періоду 12,0% (2021 рік – 9,31%).

Таким чином, незначна зміна вказаних показників у бік зниження свідчить про незначне зниження стабільності та надійності банківської установи, що пов'язано зі складним економічним становищем нашої країни.

Проаналізувавши діяльність АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 роки, ми можемо дійти висновку, що незважаючи на всі труднощі, які постали перед нашою країною, перед економікою та банківською системою, ми продовжуємо працювати, банківська система працює, зокрема і АТ «Ощадбанк». АТ «Ощадбанк» за результатами діяльності трьох років отримувач чисті прибутки, дотримувач всіх встановлених економічних нормативів, а показники фінансової стійкості знаходилися в межах допустимих значень.

РОЗДІЛ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

3.1 Шляхи вдосконалення роботи банків з проблемними кредитами

Діяльність банків, а також всієї банківської системи загалом свідчить про те, що незалежно від обраного типу кредитної політики, якості кредитного портфеля, методів оцінки кредитоспроможності позичальника та управління кредитним ризиком, всі банки в тій чи іншій мірі зіштовхуються з проблемами неповернення виданих кредитів. У більшості випадків саме неповернення взятого кредиту, або його пролонгація зумовлені погіршенням фінансового становища та виникненням відповідних проблем у господарській діяльності банку-позичальника. Це, в свою чергу, призводить до несвоєчасної сплати основної суми кредиту та відсотків за ним, що негативно позначається на діяльності самого кредитора. Все це в кінцевому підсумку призводить до виникнення тієї самої проблемної заборгованості за кредитами чи до перетворення звичайних кредитів у проблемні.

Проблемний кредит – це той кредит, за яким вчасно не сплачено один або декілька платежів, істотно зменшилася вартість застави та виникли обставини, які дозволяють банку сумніватися в поверненні кредиту [3, 11].

Кредит, наданий позичальнику, не відразу стає проблемним. Хоча здебільшого проблемні кредити не виникають неочікувано. Обґрунтуванням такої ситуації є наявність багатьох сигналів, які вказують на погіршення фінансового стану позичальника та виникнення проблем зі своєчасною оплатою або навіть несплатою основної суми кредиту, а також процентів за ним. Політика ефективного управління проблемними кредитами потребує дуже чіткого

сформованого організаційного забезпечення. Виділяють три рівні організаційного забезпечення, це: стратегічний, тактичний та оперативний.

На стратегічному рівні проблемними кредитами керують загальні збори акціонерів, наглядова рада та правління банку.

Загальні збори акціонерів банку вирішують стратегічні питання щодо напрямів управління проблемними кредитами. Спостережна рада як орган банку, що представляє інтереси його власників, відповідає за визначення стратегії роботи комерційного банку загалом. Правління банку відповідає за організацію та впровадження загальної ефективної системи управління проблемним кредитом.

На тактичному рівні проблемними кредитами керують кредитний комітет, а також тарифний комітет разом із службою внутрішнього аудиту. На операційному рівні управління проблемними кредитами банку здійснюється підрозділом проблемних кредитів, підрозділом стратегічного аналізу банку, підрозділами безпеки, юридичної служби, а також співробітниками фронт- і бек-офісу [8, 23].

Для ефективної роботи банківської установи варто створити окремий спеціальний підрозділ по роботі з проблемними активами, який буде здійснювати комплекс заходів, які будуть пов'язані з повернення проблемної заборгованості, супроводжує активи від етапу переходу в групу проблемних до отримання конкретного результату, організовує облік та контроль діяльності дочірніх підприємств банку, які в межах своєї компетенції залучені до роботи з проблемною заборгованістю, а також здійснює розрахунки, нарахування та контроль за рухом уже сформованих резервів на можливі втрати за проблемними кредитами.

Підрозділ проблемних активів повинен підтримувати прямий постійний оперативний контакт із юридичними службами та службами безпеки. Тільки завдяки спільним зусиллям усіх служб банку можна досягти очікуваного ефекту в роботі з проблемними кредитами.

Як показує практика, зараз завдання реструктуризації кредитної

заборгованості пов'язані з фінансовими труднощами позичальника, які виникли. Це потребує внесення змін до основних умов фінансування, зумовлених неможливістю виконання позичальником умов кредитного договору щодо погашення процентів (комісій) за кредитом та основної суми боргу. При цьому банк повинен проаналізувати причини зазначених проблем, вивчити можливості позичальника щодо обслуговування боргу в майбутньому (через певний період часу). Для прийняття рішення щодо реструктуризації кредитної заборгованості банки повинні мати економічні підстави, зокрема:

1) прозорість та розуміння банком бізнесу клієнта, перспектив його розвитку;

2) зацікавленість власників у довгостроковій підприємницькій діяльності, наявність плану розвитку;

3) здатність клієнта обслуговувати реструктуризований кредит (за результатами аналізу банку);

4) наявність ліквідного забезпечення, яке зможе повністю або в частині компенсувати ризики комерційного банку (при цьому необхідно враховувати фактичне знецінення забезпечення протягом періоду фінансування) [15, 245].

Основним принципом реструктуризації є умова, що грошовий потік, створений поточним бізнесом позичальника після реструктуризації, повинен перевищувати грошовий потік від ліквідації.

Наведені дані дають змогу стверджувати про високий рівень ризикованості кредитної діяльності банків в Україні. Проблемні активи мають негативний вплив на структуру банківських активів та на рівень якості самих кредитних портфелів, вони чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу комерційних банків, також суттєво скорочують ефективність банківської діяльності, створюють різноманітні труднощі для роботи своїх позичальників та кредиторів, ускладнюють процес управління фінансовими потоками, а також підривають довіру вкладників та інвесторів до банківських систем, що значно скорочує можливості фінансування реального сектору економіки країни. За висновками міжнародної експертної компанії DB Research, реальний показник

негативно класифікованих активів у кредитному портфелі українських банків сьогодні становить 45% від його вартості [10, 452].

Отже, зважаючи на ризикованість діяльності комерційних банків та росту частки проблемних активів, стабілізація фінансового ринку великою мірою залежить саме від ефективності управління проблемними активами комерційних банків.

Процес управління проблемними активами включає наступні етапи:

- 1) моніторинг робочих кредитів;
- 2) завчасне реагування керівництва на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів;
- 3) аналіз різноманітних варіантів та підбір стратегії роботи з проблемними активами;
- 4) відновлення функціонування проблемних кредитів банків;
- 5) стягнення нарахованої заборгованості за проблемними кредитами [30, 12].

На кожному з етапів застосовуються варіанти і методи роботи, які мають внутрішній і зовнішній характер дії по відношенню до банків (рис. 3. 1).

Як уже зазначалося, найефективнішим методом роботи з проблемними банківськими активами є реструктуризація кредитної заборгованості. Аналіз особливостей застосування саме цієї практики в нашій країні дозволяє визначити особливості методів її застосування у вітчизняній банківській системі.

Основними способами використання реструктуризації кредитної заборгованості українських банків є:

- 1) внутрішні методи управління проблемними активами: пролонгація кредиту, яка передбачає продовження періоду кредитування; надання позичальнику банком кредитних канікул, що дозволяє позичальнику протягом певного часу (переважно 6-9 місяців з урахуванням поточного фінансового стану позичальника) погашати лише проценти за кредитом; зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну – чи навпаки (класична схема передбачає щомісячне скорочення суми платежів по взятому кредиту, за ануїтетною схемою

кредит погашається однаковими частинами); переведення валютного кредиту в гривню чи конвертація.

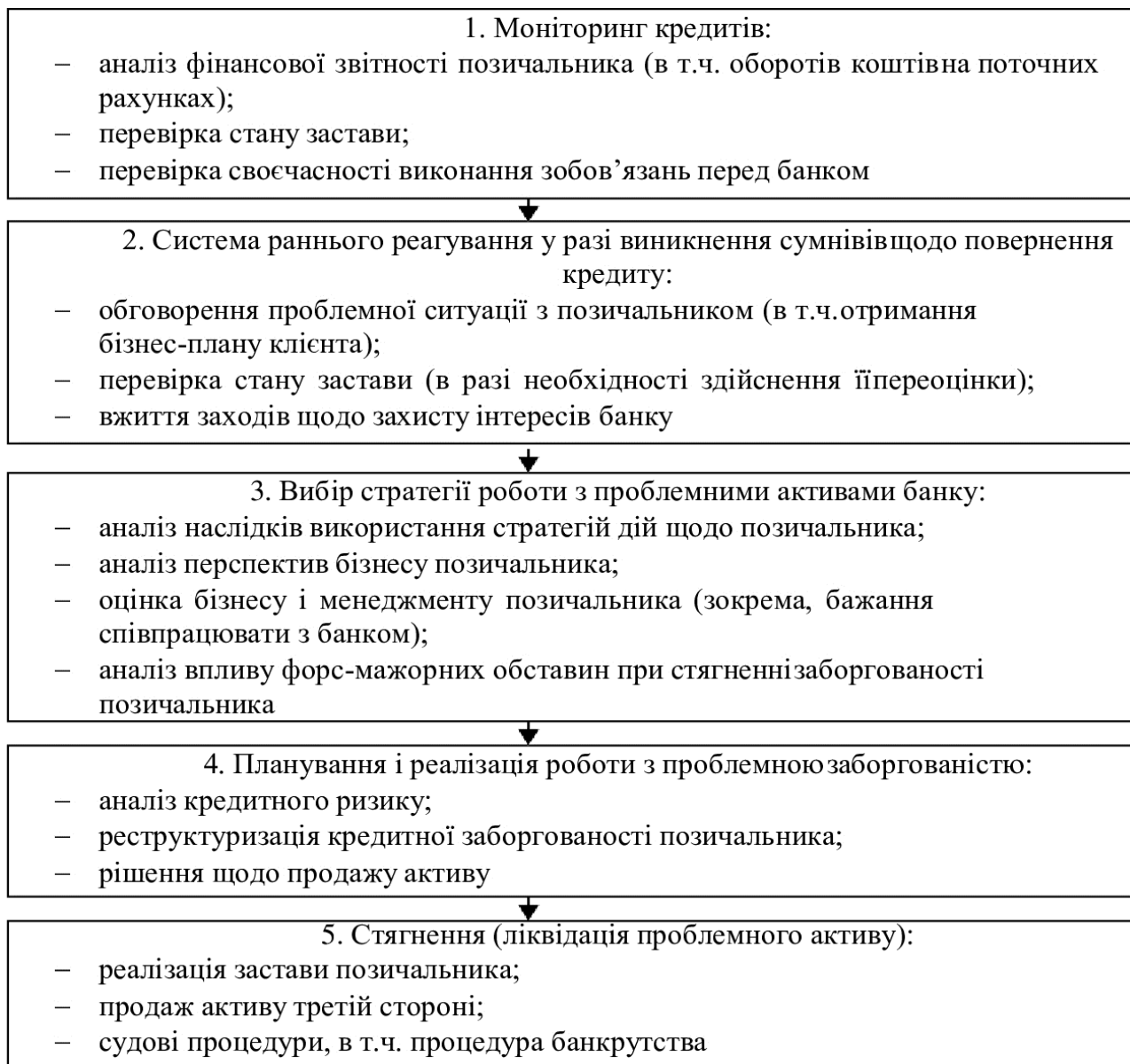

Рис. 3.1 Процес внутрішньобанківського управління проблемними активами банку [26, 13]

Актуально для позичальників, які не мають джерел надходження в іноземній валюті, з метою захисту від ризиків, пов'язаних з коливаннями валютного курсу; одночасно з кредитними канікулами банк може додатково знизити процентну ставку за кредитом на певний термін. Аналіз застосування зазначених методів реструктуризації під час банківської кризи 2008-2010 рр. дозволяє стверджувати про недостатню ефективність їх використання.

За цей період частка проблемних кредитів зросла на 116,7 млрд. грн. Основними недоліками внутрішньобанківських методів управління проблемними активами є саме втрата ліквідності, відволікання значних фінансових ресурсів від основної діяльності, утримання прогнозованих фінансових втрат ризиками на балансі банку, обмежена гнучкість застосування.

У разі неефективності внутрішніх методів управління проблемними активами керівництво банку може прийняти рішення про доцільність зовнішніх дій банку для покращення структури балансу та відновлення ліквідності;

2) зовнішні методи управління проблемними активами: відбувається передача проблемних активів третій особі (колектору) без будь-якої оптимізації банківського балансу; передача/продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії через оптимізацію балансу (SPV onshore/offshore); продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу; сек'юритизація активів [34, 6].

Особливістю застосування цих методів є прийняття рішення щодо їх вибору на етапі повернення кредиту через неефективність превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами.

Банківський досвід використання методів продажу проблемних активів в Україні свідчить про активний розвиток протягом 2009-2010 років таких форм, як передача проблемних активів в управління третій особі (колектору) та продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу.

Зарубіжний досвід показує, що також можна ефективно вирішити проблему управління проблемними активами банків на пізніх етапах управління боргом шляхом передачі проблемних активів спорідненій фінансовій компанії на основі оптимізації балансу (SPV onshore/offshore). У вітчизняній практиці такий підхід застосовували АТ «ОТП Банк», ПАТ «Креді Агріколь Банк» та інші.

Одним із напрямків удосконалення роботи з проблемними активами в масштабах усієї банківської системи є створення санаційного банку на державному рівні. На законодавчому рівні у 2009 році були спроби його створити: Президент України підписав Закон «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків» від 24.07.2009 р. Відповідно до цього закону Кабінет Міністрів за поданням Національного банку, погодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності, має право створити санаційний банк, який не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Основним завданням санаційного банку є захист інтересів вкладників (кредиторів) банків. Однак такий банк досі не створено.

Однак зараз Національний банк України почав активно обговорювати питання створення банку «поганих активів» для оздоровлення банківської системи України.

3.2 Розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності банку в умовах кризових явищ

Рушійною силою економічного розвитку країни є банківські установи, які відіграють ключову роль у формуванні сталого розвитку України. Таким чином, завдання підвищення ефективності діяльності банку шляхом удосконалення системних налаштувань, збільшення кінцевих позитивних результатів діяльності, розробки нових методів досягнення поставлених цілей, а також сприяння усуненню негативних проявів, які виникають в економіці країни, такі прояви можна віднести до пандемії COVID-19 і війни. У період кризових явищ банківські системи стають чутливими до зовнішніх і внутрішніх факторів, які виникають у зв'язку з ухваленням нових законів і обмежень.

Оскільки банківська діяльність займає важливе місце в розвитку економіки країни, необхідно шукати шляхи підвищення ефективності діяльності банку. Запропонуємо та детально розглянемо два ключові напрями підвищення ефективності діяльності банківської установи (табл. 3.1):

- перший напрям – підвищення рівня якості людського потенціалу;

– другий напрямок – вдосконалення ІТ-технологій та обладнання.

Розглянемо кожен з них докладніше. Перший напрямок зосереджений на розвитку ролі персоналу в діяльності банку, оскільки працівники є рушійною силою розвитку установи, що в кінцевому підсумку відображається на фінансових результатах, тому необхідно розвивати обраний напрям для покращення діяльності банку. Перший напрям поділяється на чотири складові:

- курси підвищення кваліфікації персоналу;
- обмін досвідом між банківськими структурами;
- мотивація персоналу;
- саморозвиток банківських працівників.

Другий напрямок передбачає вдосконалення ІТ-технологій та обладнання, розділяючись на такі складові: модернізація обладнання банківської установи, вдосконалення програмного забезпечення та вдосконалення системи управління ризиками.

Таблиця 3.1

Розроблення пропозицій підвищення ефективності діяльності банку [4, 75]

1.Підвищення рівня якості людського потенціалу	2.Вдосконалення ІТ технологій і техніки
1.1. Курси підвищення кваліфікації персоналу	2.1. Вдосконалення програмного забезпечення
1.2. Обмін досвідом між банківськими структурами	2.1.1. Підвищення ролі інновацій в банківській сфері.
1.3. Забезпечення працівників відрядженнями за кордон з метою отримання нових знань	2.2. Покращення системи управління ризиками
1.4. Мотивування персоналу	2.2.1. Вдосконалення системи кібербезпеки банку
1.4.1. Вдосконалення системи оплати персоналу	2.2.2. Оптимізація кредитних програм
1.4.2. Надання пільг сім'ям військовослужбовців	2.3. Модернізація техніки банківської установи
1.4.3. Сприяння працевлаштуванню на роботу внутрішньо переселених осіб	2.3.1. Вдосконалення банкоматів
1.5. Саморозвиток працівників банку	2.3.2. Розширення мережі банкоматів

Розглянемо детально структуру та пропозиції щодо підвищення рівня

якості людського потенціалу. Перший компонент «Курси підвищення кваліфікації персоналу» передбачає розвиток теоретичних і практичних навичок працівників з метою вдосконалення їх діяльності. Це здійснюється шляхом організації курсів в оф-лайн або он-лайн режимі для персоналу, який працює у відносно безпечних умовах. Він передбачає відбір спеціалістів із відповідних галузей і напрямів, які використовуються в банківській сфері.

Обмін досвідом між банківськими структурами є позитивною перспективою для обох сторін, оскільки передбачає передачу досвіду та знань від працівників однієї установи до іншої, забезпечуючи тим самим розвиток людського фактору. Забезпечення співробітників відрядженнями за кордон з метою отримання нових знань сприяє інтеграції банку в міжнародний простір з набуттям міжнародного досвіду та застосування його в установі. Враховуючи те, що наші банківські установи продовжують працювати в умовах війни, можна з упевненістю сказати, що власним досвідом роботи в умовах війни працівники банку вже можуть поділитися з іншими країнами [17, 52].

До четвертого пункту відноситься мотивація персоналу, відповідно до досліджень, проведених вченими в області вивчення впливу людського фактора на загальні показники діяльності компанії, підприємства або банку, можна сказати, що метод мотивації персоналу виступає як допоміжний фактор, який може стимулювати розвиток людського потенціалу в діяльності банку, що відіграє ключову роль у підвищенні ефективності банківської установи. В умовах війни мотивація персоналу є дуже важливою, оскільки існує негативний фактор, який впливає на емоційний стан працівників, тому необхідно створити умови, які сприятимуть підвищенню емоційного стану працівників та збільшать їх бажання краще виконувати поставлені завдання. Пункт розбитий на такі підпункти, як удосконалення системи оплати праці особового складу, надання пільг сім'ям військовослужбовців, сприяння працевлаштуванню внутрішньо переміщених осіб. Перший підпункт передбачає запровадження нових методів оплати праці, які сприятимуть зростанню мотивації працівників банку та покращенню емоційного стану колективу. Абзацом другим передбачено

матеріальне забезпечення сімей військовослужбовців. Оскільки в нинішніх умовах життя збільшилася кількість внутрішньо переміщених осіб, які через війну були змушені шукати безпечного місця проживання, необхідно допомогти їм у працевлаштуванні [17, 53].

Від того, як банк створює умови для їх розвитку, залежить саморозвиток банківських працівників, оскільки банк повинен забезпечити належні умови праці для працівників. Таким чином АТ «Ощадбанк» формує власний імідж, який дбає не лише про потреби клієнтів, а й про потреби персоналу. Тому керівництву необхідно приділяти значну увагу рівню кваліфікації персоналу, чи потрібно його підвищувати, чи потрібно переведення на вищу посаду, чи працівник демонструє себе як продуктивний і законний працівник, який заслуговує на кар'єрне зростання, і якщо працівник неякісно виконує поставлені завдання, і це сприяє погіршенню роботи банку, необхідно знайти рішення, які будуть оптимальними для обох сторін. Для ефективної роботи персоналу банку необхідно стежити за тим, скільки часу працівник працює на одній посаді, адже якщо він працює більше 5 років, то це негативно позначається на роботі працівника та ефективності банку. Адже дії і мислення синхронно повторюються багато разів протягом багатьох років, що не дає можливості новим можливостям і розвитку, адже зміна умов породжує свіже мислення співробітників. Але все залежить від мети, яку ставить перед собою керівництво, якщо необхідно, щоб співробітники вміло виконували тільки один напрямок роботи і немає необхідності в його розвитку на інших ділянках, то немає необхідності змінювати умови для цих працівників [28, 365].

Другий напрямок передбачає вдосконалення ІТ-технологій та обладнання. У сучасних реаліях немає жодної установи, яка б не застосовувала їх у своїй роботі в процесі своєї діяльності. Оскільки майбутнє людства за новими технологіями, необхідно постійно вдосконалювати технологічну базу для підвищення ефективності та конкурентоспроможності банку, щоб не опуститися на останні позиції в рейтингах банків, що може призвести до банкрутства. Одним із таких прикладів стало створення онлайн-платформи для курсів.

Розроблено пропозиції щодо вдосконалення ІТ-технологій та обладнання: вдосконалення програмного забезпечення, вдосконалення системи управління ризиками, модернізація обладнання банківської установи.

Удосконалення програмного забезпечення в банківській сфері відіграє одну з головних ролей діяльності, оскільки програмне забезпечення впливає на всі процеси, що відбуваються в банківській організації. Пункт передбачає підвищення ролі інновацій у банківському секторі з метою сприяння технологічному розвитку банку, забезпечення оптимізації системи ефективного обслуговування клієнтів. Здійснюється шляхом оптимізації окремих функцій банку зі скороченням витрат часу на їх виконання. Як показує досвід АТ «Ощадбанк», який протягом 6 днів після початку повномасштабного вторгнення переніс усі свої сервіси в хмару, щоб забезпечити повну безпеку коштів клієнтів і банківських послуг, необхідно використовувати нові можливості програмних систем. ІТ-спеціалісти банку виконали нереальну роботу, оскільки за короткий термін і в небезпечних умовах перенесли в хмарне середовище всі сервери і всі програми, оскільки на практиці така робота виконується протягом 1-1,5 років.

Удосконалення системи управління ризиками відіграє значну роль у діяльності кожної установи, оскільки ризик виникає на кожному підприємстві та сприяє виникненню масштабних проблем, які сприяють виникненню негативних результатів. Тому необхідно розробляти системи управління ризиками, щоб мінімізувати негативні наслідки та сприяти створенню швидкої реакції на виникнення ризиків. На даний момент банківська установа зіткнулася з ризиком під назвою війна, який торкнувся всіх сфер діяльності країни та сприяв виникненню нових умов банківського сектора. Це свідчить про те, що банківський сектор готовий до різноманітних подій і готовий продовжувати свою діяльність, надаючи клієнтам банківські продукти та послуги [28, 367].

У «Ощадбанку» заявили, що готуються до війни і розробили механізм антикризового управління, який дозволяє оперативно приймати рішення. Що, у свою чергу, в моделі управління ризиками передбачається, що банки надають менше кредитних послуг, оскільки кредитні ризики занадто великі. Але банк не

припиняв кредитувати, щоб і надалі підтримувати економіку країни та людей, які потребують їхніх послуг.

Вдосконалення системи кібербезпеки банку необхідно проводити постійно, оскільки ризик стати жертвою кібератак постійний, і необхідно розробляти способи надійного захисту персональних даних клієнтів. До таких атак відноситься DDoS-атака, яка відбулася в Україні 15 лютого, в результаті якої були заблоковані всі сервіси банку, а впоратися з такою атакою допомогло те, що частина сервісів АТ «Ощадбанк» знаходилася в хмарному середовищі пару годин. Таким чином, це допомогло банку підготуватися до нових ризиків і розробити план дій на випадок критичних ситуацій, а в нашому випадку – підготуватися до повномасштабного вторгнення [9, 78].

Оптимізація кредитних програм має сприяти зниженню ризикових подій під час пандемії, бойових дій та після бойових дій та покращенню системи кібербезпеки банку. У тому числі розробка нових варіантів дій з метою швидкої оптимізації банківської установи до нових подій з меншими ризиками як для банку, так і для клієнтів. АТ «Ощадбанк» ефективно реалізує політику затвердження кредитних програм, спрямованих на підтримку економіки, бізнесу та населення. Запровадивши заходи щодо скорочення термінів видачі кредитів, скасовано комісію для окремих категорій бізнесу, затверджено кредитні канікули, як для бізнесу, так і для фізичних осіб, скасовано комісію за зняття та видачу готівки та стали пропонувати клієнтам більше безготівкові операції.

Модернізація обладнання банківської установи включає вдосконалення обладнання банківської установи або розробку нових зразків з метою покращення технічної бази банку, оскільки технічна база піддається фізичному та моральному зносу, що значною мірою впливає на амортизацію, що сприяє збільшенню витрат. І розділений він на підпункти вдосконалення банкоматів і розширення мережі банкоматів. Цей підрозділ передбачає заміну застарілих банкоматів на нові або більш модернізовані з новим функціоналом або їх розширення в інших районах міста. Оскільки банкомати є основним пристроєм для задоволення потреб клієнтів безпосередньо без залучення менеджерів банку,

з можливістю прямого користування послугами банкоматів в різних частинах міста в різний час. Для того, щоб користувачі мали можливість користуватися послугами банкоматів, необхідно забезпечити їх справність та наявність грошей у системі, а також проводити позачергові технічні перевірки та переведення в готівку банкоматів.

У зв'язку з новими змінами в банку, які сприяють підвищенню рівня використання клієнтами додатку Ощад24 або банкоматів, виникає питання:

«Яким є ефективний спосіб обслуговування клієнтів банку? Для банку продуктивно використовувати банкомати чи віддати перевагу роботі касирів?» Щоб вирішити існуючу дилему, необхідно провести економічний аналіз для визначення економічного ефекту від кожного обраного варіанту, щоб оцінити економічну вигоду від їх використання та з'ясувати, який варіант обслуговування клієнтів є економічно ефективним для АТ «Ощадбанк».

Якщо аналізувати касирів, то вони виконують свою роботу ефективно з раціональним використанням робочого часу, що відображено у фінансовій звітності банку, але більшість касових операцій можна автоматизувати і здійснювати за допомогою використання банкоматів. Але заміна людського фактору банкоматами призводить до негативного рівня соціальної складової, оскільки сприятиме збільшенню рівня безробіття в країні. Тому необхідно розробити нові функції, які могла б виконувати людина, або розподілити їх між іншими підрозділами таким чином, щоб сприяти розумному розподілу людського фактора в тих сферах, де вони найбільше потрібні.

Оскільки в країні триває війна, яка змінила умови роботи банківської установи та працівників банку, необхідно розробити нові шляхи сприяння підвищенню ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» та забезпечення безпеки працівників.

ВИСНОВКИ

Дослідження виконуваної ролі та функцій комерційних банків в умовах ринкового реформування економіки України дало змогу нам зробити наступні висновки, а саме:

1. Питання про суть та функції комерційного банку продовжує і надалі залишатися дискусійним, незважаючи на те, що сучасна система комерційних банків є одним із найбільш розвинених і прогресивних секторів вітчизняної економіки. Відсутність чіткого визначення сутності банку призводить до того, що в наукових і навчальних виданнях по-різному визначаються функції банку як суб'єкта господарювання. Крім того, глобалізація світової економіки та нові технологічні можливості істотно впливають як на реструктуризацію роботи сучасного банку, так і на перегляд його ролі в економіці.

2. Сьогодні діяльність сучасного банку пов'язана не лише з його традиційними формами обслуговування клієнтів – кредитуванням та організацією платіжного обороту. Банк починає створювати нові власні продукти та напрямки прибутку, має свої специфічні продукти, реалізація яких базується на підприємницьких принципах.

3. Загально визнано, що банки відіграють важливу роль в економіці, виконуючи унікальні макроекономічні та мікроекономічні функції. Вони забезпечують готівковий обіг, акумулюють вільні грошові кошти, задовольняють потреби підприємницьких структур у кредитних ресурсах, виконують низку функцій, пов'язаних із регулюванням реального сектору економіки, зокрема збір та аналіз інформації про позичальників, участь у реструктуризації підприємств, ініціювання банкрутств тощо.

4. На сучасному етапі посткризового відновлення економіки основну роль відіграють комерційні банки, оскільки саме на них покладено функцію перерозподілу фінансових ресурсів та їх надання суб'єктам господарювання.

Одним із найважливіших завдань банківської системи має стати забезпечення мобілізації тимчасово вільних фінансових ресурсів та їх розподіл у напрямі пріоритетних галузей економіки. В даний час систему банківських установ слід розглядати саме, як національну сферу фінансових послуг кредитного характеру, історично сформовану, законодавчо закріплену структуру інституційно-функціональної організації кредитних відносин.

5. Удосконалення кредитної політики вітчизняних банків має забезпечити відновлення фінансового сектору та відновлення темпів економічного зростання в Україні. Це є основним завданням з точки зору необхідності якнайшвидшого подолання наслідків фінансової кризи у вітчизняній економіці та запорукою забезпечення її подальшого розвитку. Першочерговим завданням має бути врегулювання ризиків, пов'язаних зі збільшенням неплатоспроможності боржників, а отже частки «поганих» кредитів. Розробка прозорих механізмів докапіталізації комерційних банків та активізація їх кредитної діяльності, насамперед на ринку «довгих» грошей, розвиток механізмів монетарного регулювання НБУ, що дозволить ефективно впливати на структуру кредитного портфеля та ризиків банків, забезпечення реального функціонування системи фінансових установ також має бути передбачено розвиток для реалізації масштабних інвестиційних та інфраструктурних проектів. Очікуваний результат – відновлення довіри вкладників до банківської системи та розблокування банківського кредитування.

6. Можливості участі комерційних банків у масштабних проектах із кредитування інноваційних та інвестиційних потреб реального сектору економіки визначаються, насамперед, здатністю банків акумулювати відповідний обсяг довгострокових ресурсів. Нині ліквідність вітчизняних банківських установ носить переважно короткостроковий характер, оскільки навіть у структурі строкових депозитів є значна частка саме «коротких» ресурсів, непридатних для задоволення довгострокових кредитних потреб підприємств.

7. Теперішня ситуація в нашій державі характеризується саме поступовим відновленням економічного зростання, але це ще зовсім не означає

автоматичного виходу з кризи чи повернення до докризового рівня розвитку. Необхідно реалізувати повномасштабні заходи структурної перебудови фінансового простору. Зокрема, можна визначити рекомендації, які сприятимуть стимулюванню кредитно-інвестиційної діяльності вітчизняних банків:

- запровадження зовсім нових видів банківських послуг та вдосконалення традиційних;
- використання досвіду різноманітних іноземних банків щодо автоматизації системи безготівкових розрахунків;
- створення організаційно-економічного механізму оперативного управління фінансовими ресурсами банку;
- удосконалення процесів забезпечення ефективності банківських послуг, що сприятиме зміцненню довіри до банківської системи тощо.

Використання запропонованих рекомендацій у майбутньому дасть можливість удосконалити фінансову систему, зміцнити фінансову стійкість банків, підвищити престиж вітчизняних фінансово-кредитних установ, сприятиме підвищенню довіри населення до банківської системи.

Під час розробки системи заходів фінансової стабілізації банківської системи України необхідно враховувати зарубіжний досвід провідних країн світу, зокрема, щодо формування «тимчасових» та «проблемних» банків. Створення таких банків на національному ринку дасть змогу зменшити обсяг проблемних активів у кредитних портфелях банків шляхом їх викупу (у разі відповідного державного регулювання), ефективно управляти платоспроможністю банків з метою збереження їх вартість у разі банкрутства, для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів на фінансове оздоровлення банківського сектору, а отже, стабілізувати фінансово-економічну ситуацію в країні.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 №679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. *Вісник НБУ*. 2019. №4. С. 8 – 19.
4. Брегеда О. Послуги як продукт банківської діяльності. *Банківська справа*. 2023. №6. С. 73 – 78.
5. Бугель Ю.В. Комерційні банки як інституційна основа організації кредитних відносин в економіці ринкового типу. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2022. №6. С. 234 – 236.
6. Васюренко Л.В. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз. Монографія. Х.: ПП Яковлева. 2023. 88с.
7. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку. *Банківська справа*. 2022. №1(143). С.58 – 64.
8. Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України. *Вісник НБУ*. 2019. №8. С. 22 – 25.
9. Д'яконова І.І. Удосконалення банківських операцій і попередження ризиків як умова зміцнення банківської системи України. Монографія. Суми. Університетська книга. 2017. 88 с.
10. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. Монографія. К. Поліграф. 2020. 512 с.
11. Зарицька І. Передумови та особливості прояву сучасної світової

банківської кризи. *Вісник НБУ*. 2019. №6. С. 20 – 29.

12. Заруба О.Д. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі. *Вісник НБУ*. 2021. №9. С. 35 – 37.

13. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку. *НАН України: екон. та прогнозув.* К. 2020. №4. С. 256 – 261.

14. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України у посткризовий період та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного банку України*. 2020. №8. С. 30 – 36.

15. Килипенко Н.Є. Структура відсоткових ставок у грошово-кредитній системі. *Наук. вісник НЛТУ України: Зб. наук.-техн. праць*. Львів: НЛТУ України. 2019. Вип.16.6. С. 241 – 247.

16. Коваленко В.В. Діагностичні процеси в антикризовому управлінні банківською системою. *Вісник Української академії банківської справи*. 2021. №1(24). С. 81 – 87.

17. Корнилюк Р. Вплив іноземних банків на розвиток кредитного ринку України. *Банківська справа*. 2021. №4. С. 50 – 59.

18. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти. Монографія. К. КНЕУ. 2022. 238 с.

19. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи і перспективи. *Вісник НБУ*. 2019. №1(155). С.19 – 23.

20. Лис І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи. *Банківська справа*. 2019. №4. С. 19 – 24.

21. Лисенко М. Я. Перспективи консолідації банківської системи України. *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр.* К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2022. Вип.27. Т. 1. С. 430 – 435.

22. Маслак О.І. Особливості кредитування реального сектору економіки в умовах фінансової нестабільності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. № 22(11). 2021. С. 3 – 10.

23. Мещеряков А.А. Функції комерційного банку в умовах глобалізації світової економіки. *Вісник УБС НБУ*. 2020. №1. С. 224 – 229.
24. Міщенко В. І. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України. *Вісник НБУ*. 2018. № 10. С. 2 – 7.
25. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків. *Фінанси України*. 2019. №10. С. 43 – 54.
26. Міщенко В.І. Інституційні засади державної підтримки банківського сектору в період кризи. *Вісник НБУ*. 2019. №8. С. 12 – 18.
27. Міщенко С.В. Проблеми реалізації монетарної політики в умовах структурних дисбалансів. *Вісник НБУ*. 2019. №3. С. 76 – 80.
28. В.В. Стельмах Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія. К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, Університет банківської справи. 20019. 404 с.
29. Огородник В.В. Збалансування кредитно-інвестиційного потенціалу банків за умов фінансової нестабільності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. № 22(11). 2021. С. 89 – 87.
30. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України. *Вісник Української академії банківської справи*. №1(30). 2021. С. 11 – 17.
31. Пантелєєва Н.М. Диверсифікація банківського бізнесу: стратегії, продукти та технології. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. №22 (11). 2021. С. 83 – 89.
32. Партин Г.О. Відновлення фінансової стійкості української банківської системи на основі створення «тимчасового» та «проблемного» банків. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. №5. С. 193 –200.
33. Пацера М. Світова фінансова криза та її наслідки для банківської системи України. *Вісник Національного банку України*. 2019. №1. С. 28 – 33.
34. Петрик О. Фінансова криза в Україні та заходи щодо її подолання. *Вісник НБУ*. 2019. №8. С. 4 – 10.
35. Прушківська Е. В. Сучасний стан інтеграції банківської системи

України у світовий фінансовий простір. *Вісник Донецького національного університету*. 2019. Вип.1. С. 415 – 421.

36. Пустовійт Р.Ф. Тенденції та перспективи управління проблемними активами в глобальній банківській системі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №5. С. 179 – 181.

37. Сомик А. Сучасний стан та напрями стимулювання інвестиційного кредитування в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2020. №7. С. 28 – 34.

38. Черкашина К. Ф. Підвищення рівня капіталізації банків як передумова інтеграції до європейського фінансового ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2022. №3. С. 49 – 55.

39. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua>

40. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua>